

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2004)

Sistema motivacional i variables individuals en la rehabilitació de menors

Autors

Antoni J. Forcadell Berenguer
Ramon Ternero Laborda

Any 2005

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

 Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2004)

Sistema motivacional i variables individuals en la rehabilitació de menors

Autors

Antoni J. Forcadell Berenguer
Ramon Ternero Laborda

Any 2005

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Índex

1. Introducció.....	4
2. Els sistemes motivacionals en les institucions per a menors delinqüents	9
2.1. Els sistemes motivacionals	9
2.2. Els sistemes motivacionals en la intervenció amb delinqüents.....	11
2.3. Els sistemes motivacionals en els centres de justícia juvenil de Catalunya.....	14
3. Les variables individuals en el procés rehabilitador dels delinqüents.....	16
3.1. Variables individuals i comportament durant el procés rehabilitador.	17
3.2. Les variables individuals i els resultats de la intervenció.	22
4. El Centre Educatiu Montilivi.....	25
4.1. El sistema motivacional del Centre Educatiu Montilivi	25
5. Plantejament i hipòtesis.....	34
5.1. Objectius.....	34
5.2. Variables.....	34
5.2.1. Variables independents.....	34
5.2.2. Variables dependents.....	35
5.3. Hipòtesis	35
6. Mètode	37
6.1. Subjectes	37
6.2. Material	37
6.3. Procediment.....	38
6.3.1. Recollida de dades.....	38
6.3.2. Variables d'estudi.....	38
6.3.2.1. <i>Variables independents</i>	38
6.3.2.2. <i>Variables dependents</i>	43
6.3.3. Tractament estadístic.....	50
7. Resultats	51

7.1. Descripció de la mostra	51
7.2. Sistema motivacional i comportament antinormatiu.....	54
7.3. Variables individuals i comportament antinormatiu	58
7.3.1. Gènere i comportament antinormatiu	58
7.3.2. Edat a l'inici del període d'estudi i comportament antinormatiu.....	60
7.3.3. Lloc d'origen i comportament antinormatiu.....	61
7.3.4. Ètnia i comportament antinormatiu	63
7.3.5. Situació administrativa i comportament antinormatiu	64
7.3.6. Nivell acadèmic real i comportament antinormatiu	66
7.3.7. Edat primer delictes oficial i comportament antinormatiu	68
7.3.8. Nombre de fets delictius oficials al moment de l'ingrés i comportament antinormatiu.....	69
7.3.9. Tipus de fets delictius i comportament antinormatiu.....	71
7.3.10. El nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV i el comportament antinormatiu.....	73
7.3.11. Tipus de consum de drogues i comportament antinormatiu	74
7.4. Resum dels resultats	76
8. Conclusions.....	79
9. Discussió i propostes	82
9.1. Aspectes metodològics	82
9.2. Característiques de la mostra	83
9.3. Capacitat de contenció dels centres semioberts.....	85
9.4. Sistema motivacional i comportament antinormatiu.....	85
9.5. Factors individuals i comportaments antinormatius	89
9.5.1. Gènere i comportaments antinormatius	89
9.5.2. Edat en el moment d'inici del període d'estudi	89
9.5.3. Origen, ètnia i situació administrativa i comportaments antinormatius.....	90
9.5.4. Nivell escolar real i comportaments antinormatius	90
9.5.5. Tipus de consum de drogues i comportament antinormatiu.....	91

9.5.6. Nombre de fets delictius en el moment de l'ingrés, tipus de fets delictius i criteris del trastorn dissociat del DSM-IV i comportament antinormatiu.....	91
9.5.7. Conclusions i propostes en relació a les associacions entre variables individuals i comportaments antinormatius	91
10. Referències bibliogràfiques	94
11. Relació de taules	103

1. Introducció

Els adolescents amb conductes antisocials pateixen més dificultats a nivell individual i social.

Les conductes antisocials semblen constituir una de les principals causes de comportament inadaptat d'infants i joves de diferents cultures, amb majors taxes en les edats més avançades (BAUM, 1993).

El pronòstic, si bé és positiu en els casos de conductes antisocials lleus. Resulta molt negatiu en adolescents antisocials detectats des de la clínica o des dels tribunals de justícia.

Diversos estudis confirmen l'aparició de noves i més greus formes d'inadaptació d'aquells nens, amb un patró de conducta antisocial, a mesura que maduren en la vida adulta. Aquestes formes de d'inadaptació inclouen trastorns psiquiàtrics, conducta delictiva, d'inadaptació laboral, dificultats escolars, problemes matrimonials, aïllament social i problemes en la salut física (GLUECK i GLUECK, 1950; ROBINS, 1966; BACHMAN *et al.*, 1978; WADSWORTH,1979; KAZDIN, 1988).

Destacar la problemàtica social que podem atribuir a aquells durant la seva joventut i, en cas de mantenir-se, durant bona part de la seva vida: inseguretat ciutadana, problemes de relació, maltractament de la parella o dels fills, pràctiques educatives vers els fills inadequades, absentisme laboral, relacions sexuals sense mesures de control de la natalitat ni de prevenció de malalties de transmissió sexual, entre altres.

No obstant això, un alt percentatge de joves, malgrat haver desenvolupat conductes antisocials en un període de la seva vida, finalment assoleixen nivells d'adaptació social prou satisfactoris.

No podem ser gaire optimistes pel que fa l'èxit de les intervencions, per

aconseguir la remissió de les conductes antisocials, amb aquells joves reincidents que romanen internats en centres de justícia per la comissió de delictes.

En aquests sentit les taxes de reincidència dels menors i joves delinqüents desinternats d'un centre educatiu es situen, segons diferents estudis, entre el 50 i el 80%, (FORCADELL *et al.*, 2003).

Si bé hi ha menys autors que defensin el “res funciona” (*nothing works*) de Martinson (1974). No hi ha cap que pugui anar més enllà d'afirmar, com és el cas de Kazdin i Buela-Casal (1999), l'existència de tractaments prometedors o els resultats positius d'algunes intervencions realitzades en alguns casos determinats.

En consonància, diversos autors han realitzat estudis metaanalítics, analitzant alhora diferents recerques, per intentar distingir la rellevància de diferents factors (característiques del tractament, dels subjectes i de l'entorn on es fa aquest tractament, entre d'altres) en els resultats de les intervencions rehabilitadores.

Les recerques realitzades amb aquesta tècnica per avaluar l'eficàcia de les intervencions amb delinqüents juvenils i adults demostren que és preferible intervenir a no fer-ho.

Els primers metaanàlisis realitzats en aquest context, han demostrat que les intervencions suposaven, per terme mig, una millora entre el 5 i el 18 per cent dels resultats front les no intervencions; situant-se la millora promig de tots aquests estudis al voltant del 10 per cent (GARRIDO, *et al.*, 1999). També s'han identificat les característiques (estructura i contingut) dels programes de tractament més efectius. Serien les següents (GARRIDO *et al.*, 1999):

1. Que es basin en un model conceptual sòlid.
2. Que siguin programes de conducta i cognitius - de conducta o familiars.
3. Que siguin estructurats, clars i directius.

4. Que s'imparteixin de manera íntegra.
5. L'efectivitat s'associa amb una major durada i intensitat.
6. Que estiguin destinats a canviar el pensament, l'estil d'aprenentatge i les habilitats dels delinqüents.
7. Que siguin programes polifacètics.

S'ha observat que els programes amb aquestes característiques milloren entre el 20 i el 30 per cent en comparació amb l'absència de intervenció.

Podem concloure que disposem d'eines moderadament eficaces per la rehabilitació de delinqüents i que la seva eficàcia estarà en funció del grup de subjectes destinatari del programa en qüestió.

Aquesta relativa pobresa d'eines "terapèutiques" eficients contrasta, d'una part, amb diversitat de mesures que ofereix el marc legal actual per imposar a menors i joves infractors, i de l'altra, amb l'absència de d'indicadors fiables i el paper transcendental que té l'informe d'assessorament tècnic que ha d'orientar un jutge en el moment d'acordar una mesura educativa. Mesures que, en interès superior del menor, poden arribar a ser substancialment diferents per la comissió de delictes o faltes equivalents. Aquests informes d'assessorament també seran determinants en el moment d'acordar la suspensió o la substitució de les mesures.

La transcendència de la intervenció tècnica reclama la necessitat de disposar d'eines adequades per diagnosticar el patró de conducta antisocial dels menors (sobretot en els casos que no es preveu una remissió espontània de la conducta antisocial), i resoldre, en conseqüència, la necessitat o no d'una intervenció de la justícia i en cas afirmatiu, la mesura educativa més adequada per garantir una adaptació més satisfactòria del menor a la societat.

La importància del primer punt rau en el fet que les intervencions no són ni gratuïtes econòmicament ni innòcues. Per tant, quan el més probable és una evolució positiva sense tractament el millor és abstenir-se'n.

La importància del segon punt rau en el fet que la baixa efectivitat general dels tractaments pot millorar en certs subgrups d'individus. També té transcendència en el tipus de mesura acordada ja que les intervencions més aversives poden tenir efectes indesitjats en aquells subjectes que no les necessiten, ens referim a les mesures d'internament, i, al contrari, mesures poc contundents acordades en situacions greus, poden reforçar el patró antisocial del subjecte.

Però pel que fa a l'efectivitat de les intervencions, també és rellevant la predicció de la conducta desenvolupada al llarg del tractament i en resposta a aquest, ja que té a veure amb l'èxit rehabilitador a mitjà i a llarg termini (REDONDO *et al.*, 1993; ESCOFET i PÉREZ, 1994; DUNCAN *et al.*, 1995; FORCADELL *et al.*, 2003). Pronosticar el grau de compliment del subjecte d'una mesura determinada permetrà assegurar la seva efectivitat. En el cas de l'internament en centre és evident que aquest serà més efectiu si el menor roman sense protagonitzar episodis de fugida i no retorn dels permisos.

Rutter (1988) assenyala com una de les necessitats clau que cal considerar en la recerca sobre les intervencions en delinqüència la utilització de variables predictives. Igualment, Kazdin (1988) estableix la necessitat que les recerques encaminades a millorar el tractament de la conducta antisocial de nens i adolescents donin llum sobre el grau de receptivitat d'aquells al tractament proposat mitjançant una mesura.

Durant 2002 l'equip educatiu del Centre Montilivi va creure necessari organitzar el centre de forma que fomentés la implicació dels menors internats en les activitats rehabilitadores previstes en el seu Programa Educatiu.

D'acord a les conclusions sobre l'eficàcia de les intervencions rehabilitadores que s'han assenyalat anteriorment, es va instaurar un sistema motivacional basat en els principis del conductisme operant i de la teoria de l'aprenentatge social.

Com a professionals de la rehabilitació, estàvem interessats en conèixer els

efectes reals de la implementació d'aquesta tècnica.

També, i en coherència amb la importància de les variables predictives en la eficàcia de les intervencions amb delinqüents, volíem avaluar el pes d'algunes variables individuals en el procés rehabilitador i la seva interacció amb el sistema motivacional.

Esperem que els resultats d'aquest estudi sigui de profit a propòsit de les tasques d'assessorament a la instància judicial i de tractament per rehabilitar la inserció social, que, amb altres serveis de l'Administració, té encomanades la Direcció General de Justícia Juvenil.

2. Els sistemes motivacionals en les institucions per a menors delinqüents

Entenem per sistema motivacional l'estratègia que adopta una institució per millorar la implicació de subjectes participants en l'execució i manteniment de conductes concretes. Aquestes propostes s'han desenvolupat en institucions especials com ara hospitals psiquiàtrics, centres de tractament de les drogoaddiccions, centres educatius de menors, presons, centres de dia, centres cívics...

2.1. Els sistemes motivacionals

Els sistemes motivacionals estan basats en els models teòrics del condicionament operant o instrumental (SKINNER, 1935, 1937 i 1938) i del aprenentatge social (BANDURA, 1973).

Consisteixen bàsicament en tres elements:

1. S'estableixen una sèrie d'objectius de comportament (pràctiques higièniques, participació en cursos o programes, reducció del consum de drogues o de conductes violentes o antisocials, assistència a entrevistes, entre d'altres). Aquests objectius poden implicar augmentar, reduir o mantenir determinades conductes o realitzar noves conductes inexistents en el repertori del subjecte.

2. Es determinen diverses conseqüències gratificants pels subjectes en funció del context (bens materials, augment de participació en activitats lúdiques, més visites amb familiars o sortides a l'exterior, reduccions de condemna, entre d'altres).

3. S'estableixen associacions entre els objectius relatius a la conducta i les conseqüències: què cal fer exactament (quantes vegades, durant quan de temps, en quines situacions, entre d'altres aspectes) i les conseqüències.

Normalment, els sistemes motivacionals prenen una d'aquestes tres formes:

- **Contracte de conducta:** acord individual entre el subjecte que ha d'assolir determinats objectius de comportament i algun o alguns agents de canvi (pares, educadors, terapeutes, mestres, entre d'altres). L'acord s'estableix els objectius de comportament i les conseqüències (beneficis) que obtindrà el participant que els assoleixi.

- **Sistema de fases progressives:** d'implantació més estesa en institucions tancades o semiobertes consisteix en classificar el programa de tractament en diferents fases progressives. A cada fase corresponen unes exigències de conducta i major o menor disponibilitat de certes conseqüències gratificants. Les fases estan ordenades de menor a major exigència de conducta i de menor a major gratificació. Periòdicament, els subjectes són assignats a una fase en funció dels seus èxits de conducta. Normalment, les fases es corresponen a ubicacions arquitectòniques diferents. No obstant, no té per que ser així i es poden crear sistemes de fases on convisin subjectes ubicats en fases diferents. Aquesta segona opció té dues avantatges: evita disfuncions en el sistema per sobreocupació d'alguna fase i afavoreix l'aprenentatge per imitació d'aquells subjectes que estan en fases més avançades.

- **Economia de fitxes:** en l'economia de fitxes s'estableix algun tipus d'intermediari (punts, fitxes, notes, entre d'altres) que el subjecte guanya en funció de l'assoliment dels objectius de conducta i que pot canviar per les conseqüències gratificants. També es pot establir la pèrdua de intermediaris per la realització de comportaments que es vulguin reduir.

Per tant, aquests sistemes parteixen dels supòsits teòrics següents:

- Les conductes externes depenen de les conseqüències externes (condicionament operant). Per això, aquests sistemes normalment són anomenats: programes de planificació de contingències, de planificació ambiental, operants o de conducta.
- Les conductes s'aprenen també per imitació de models. La possibilitat de realitzar un comportament dependrà de les conseqüències que s'ha rebut d'aquest model (condicionament vicari) i de les expectatives de cadascú sobre les conseqüències que pot rebre. Tots aquests són principis de la teoria de l'aprenentatge social.

2.2. Els sistemes motivacionals en la intervenció amb delinqüents.

Ayllon i Azrin (1968) ja descriuen diversos intents d'establir l'economia de fitxes en institucions de delinqüents.

Una de les aplicacions més destacades i conegudes de l'aplicació institucional de l'economia de fitxes ha estat l'*Achievement Place*. És un programa comunitari on joves predelinqüents o delinqüents conviuen en residències organitzades com a unitats familiars i ubicades en la mateixa comunitat d'origen. Aquestes residències d'esquema familiar estableixen un conjunt de regles i una economia de fitxes per motivar els joves a complir-les. Una bona descripció d'aquest programa i dels seus resultats el podem trobar a Burchard i Haring (1976).

També s'ha utilitzat l'economia de fitxes en medi penitenciari per assolir diversos objectius com ara, la millora dels hàbits d'higiene (BARKLEY *et al.*, 1976 ; MILAN i MC KEE, 1976), la participació acadèmica (MILAN *et al.*, 1979) i alguns components de la conducta social (BASSETT *et al.*, 1976).

Cullen i Seddon (1981) varen avaluar un programa operant aplicat en un centre d'internament de joves delinqüents d'edats compreses entre els 16 i els 21

anys. El programa consistia en una combinació d'economia de fitxes i de contractes de conductes individuals. Els resultats mostraren que aquest programa s'associava a una reducció de les faltes disciplinaries a la institució i a una adquisició de noves habilitats.

També tenim exemples més recents.

Seegert (2003) descriu els beneficis d'utilitzar un sistema d'economia de fitxes adreçat a fomentar les conductes desitjables i a reduir les indesitjables dels interns, amb necessitat d'abordatge psiquiàtric, de les presons de l'estat de Geòrgia.

Daniel *et al.* (2003) descriuen l'existència d'una unitat de teràpia de conducta intensiva en una presó de màxima seguretat de dones. En aquesta unitat ingressen aquelles internes amb especials dificultats d'adaptació a la presó. L'element clau que organitza les relacions interpersonals i amb la institució és un sistema d'economia de fitxes. Els resultats obtinguts, en les avaluacions realitzades, mostren una reducció significativa dels expedients disciplinaris en aquesta unitat.

També hi ha exemples de programes de conducta que pretenen reduir conductes delictives de subjectes en la comunitat, podem citar el programa de Kentfields, descrit Davidson i Robinson (1975), el sistema de Buddy (Fo i O'DONNELL, 1974) i el programa comunitari de Seidman *et al.* (1980).

A l'Estat espanyol i a Catalunya, hem de destacar el treball de Santiago Redondo, pioner de l'aplicació de mètodes de teràpia de conducta en el medi penitenciari.

Redondo (1983), va aplicar un sistema d'economia de fitxes a 25 interns d'una presó de Madrid amb l'objectiu que milloressin la seva higiene personal i la neteja de la cel·la, la seva conducta acadèmica i reduïssin el consum de tranquil·litzats.

Aquest mateix autor i quatre col·laboradors, (REDONDO *et al.*, 1990) varen aplicar i avaluar, durant cinc anys, un sistema de fases progressives en la presó de joves de Barcelona. Els resultats mostren que el sistema havia aconseguit augmentar la participació dels interns en les activitats, millorar la seva higiene i reduir les conductes violentes. També s'associava amb baixes taxes de reincidència..

Al llarg dels anys 90, aquests sistemes de conducta es van generalitzar als centres penitenciaris de l'Estat espanyol.

A finals dels anys 90, el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, va crear el Sistema d'avaluació i motivació (SAM) per tal d'unificar els programes motivacionals de les diferents presons catalanes. El SAM, basat en l'economia de fitxes, consisteix en la classificació i assignació en períodes trimestrals dels interns en un dels quatre nivells possibles, en funció de la puntuació que hagin obtingut en diferents comportaments adaptatius (participació en activitats, conductes socialment adequades i compliment dels objectius en les sortides programades). Cada nivell està "retribuit" amb reforçadors determinats.

Tot i la necessitat i interès per organitzar els diferents centres de manera anàloga, cal dir que la realitat penitenciària catalana i la realitat i idiosincràsia de cada institució porta a una situació segons la qual cada presó dissenya i implementa a més del SAM sistemes motivacionals propis per superar algunes limitacions del SAM.

Pel que fa a l'efectivitat dels sistemes de planificació de contingències en les intervencions de delinqüents, diverses recerques mostren que l'aplicació d'aquestes tècniques de conducta milloren l'adaptació dels interns en una institució (KAZDIN, 1988 ; RUTTER i GILLER, 1988). Fins i tot pot pensar-se que aquestes tècniques són imprescindibles per aconseguir motivar els interns en la realització d'activitats, en l'autocura personal i en el respecte. I com afirma Redondo *et al.* (1990) tenen un efecte positiu sobre el clima social de la institució.

Menys evidència trobem si mirem l'efectivitat d'aquestes tècniques per reduir la reincidència. Rutter i Giller (1988) neguen un efecte positiu sobre la reincidència.

També altres autors han criticat el fet que allò que realment s'aconsegueix amb l'aplicació de tècniques de conducta és el compliment de normes "imposades" per la institució mitjançant l'atorgament de premis o beneficis penitenciaris, però que resulten poc significatius fora del marc institucional (BARATA, 1986; PAVARINI, 1987). No obstant, aquesta crítica només seria vàlida per a sistemes motivacionals dissenyats de manera errònia, ja que un element bàsic a considerar en el disseny de sistemes motivacionals, és que han d'estar adreçats a la reinserció del subjecte i no a aspectes de disciplina (REDONDO, 1983).

No obstant, Redondo *et al.* (1997), en un estudi de metanàlisi situen les propostes de conducta per sota de les propostes cognitiu conductuals pel que fa l'efectivitat per a reduir la reincidència.

2.3. Els sistemes motivacionals en els centres de justícia juvenil de Catalunya.

L'aplicació de sistemes motivacionals en els centres per a menors infractors de Catalunya ve de lluny. Hem de destacar el Centre Educatiu l'Esperança de règim semiobert, que estava ubicat a Barcelona, a la muntanya de Collsarola i es va tancar l'any 1996. En aquest centre feia dècades que s'utilitzava una economia de fitxes consistent en puntuar la conducta dels menors en una escala de 0 a 10 punts.

L'any 1986 quan es va crear al municipi de Palau de Plegamans i Solità el Centre Educatiu l'Alzina de règim tancat per a llarga estada, ja es va construir de manera que possibilités un funcionament per fases progressives. Així, està

distribuït en mòduls arquitectònicament diferents i que corresponen a fases progressives també diferenciades.

En els seus inicis, aquests sistemes motivacionals, els podríem considerar com aproximacions a les tècniques de conducta ja que no respectaven, amb exactitud, els principis bàsics d'objectivitat i sistematització exigits en la seva aplicació.

A principis dels anys 2000, es van fer diverses modificacions del sistema de fases progressives del CE. l'Alzina per a adaptar-lo als principis esmentats, de manera que fos més efectiu (FORCADELL, 2002).

També, per aquesta època, el Centre Educatiu Els Til·lers de Mollet del Vallès, centre d'observació i de compliment de mesures en règim tancat de curta durada, es va reorganitzar en un sistema de fases progressives similar al del CE. l'Alzina.

En el Centre Educatiu Montilivi es va començar a implementar un sistema motivacional el dia 1 d'abril de 2002. Com que l'avaluació d'aquest sistema és un dels motius del present estudi les característiques d'aquest centre i d'aquest sistema seran descrites amb més detallat més endavant.

3. Les variables individuals en el procés rehabilitador dels delinqüents

En aquest apartat farem una revisió de l'evidència empírica que hi ha sobre la relació entre variables individuals i la conducta dels delinqüents durant el seu tractament.

Entenem com a variables individuals aquelles característiques del subjecte (gènere, edat, ètnia, lloc d'origen, història de conducta, entre d'altres), diferenciant-les d'altres variables com poden ser les familiars o les característiques del propi tractament.

Hi inclourem com a tractament qualsevol manera d'abordatge d'aquest tipus de problemàtica que busqui la reducció o l'extinció de la conducta antisocial, amb la finalitat de millorar els límits d'adaptació social dels subjectes. En aquest sentit, recollirem tot tipus de mesures judicials, d'internament o en la comunitat, i programes comunitaris destinats a joves en risc, així com tractaments clínics.

Conèixer els factors associats amb la conducta del participant durant el tractament pot ser important per determinar l'abordatge més adequat en cada cas concret i prendre les decisions adequades durant la intervenció (permisos, grau de llibertat del subjecte, llibertat condicional, entre d'altres).

Martinson (1976) va criticar els esforços per estudiar la relació que entre variables individuals i tractament, basant-se que no hi ha motiu per buscar efectes diferencials fins que no hi hagi un tractament efectiu. Al contrari, diversos autors (KAZDIN, 1988; RUTTER i GILLER, 1988; EYSENCK i GUDJONSSON, 1989) consideren que l'examen dels efectes diferencials forma part de la prova de l'eficàcia, ja que una intervenció pot ser eficaç només per a un subgrup de subjectes, i això no hauria de descartar la seva utilitat. I també a l'inrevés, poden haver-hi individus impermeables a certs tractaments i, en conseqüència, és millor dedicar el temps i els recursos a trobar noves formes útils pel seu cas.

No obstant això, malgrat aquest darrers autors recomanen prioritari investigar sobre les relacions entre les diferències individuals i les intervencions, l'activitat investigadora ha estat realment minsa. I pel que fa a la relació més concreta entre variables individuals i comportament durant la intervenció, la activitat investigadora és quasi bé inexistent.

A continuació es presenten els estudis que han considerat aquesta relació. Els hem dividit en dos tipus, segons el moment en que s'hagi valorat la conducta del subjecte en resposta al tractament: durant el tractament (que és la que ens interessa realment a nosaltres) o un cop finalitzat aquest (ja que possiblement les variables que s'associen amb els resultats del tractament també ho facin amb el comportament durant la intervenció).

3.1. Variables individuals i comportament durant el procés rehabilitador.

Els estudis en relació al comportament dels subjectes durant el procés rehabilitador estan esquematitzats en la taula 1, adaptada de Forcadell (1998).

Taula 1: Estudis sobre la relació entre variables individuals i la conducta durant el tractament

Autor	N	Edat	Sexe	Mostra	Control	Proves	Variables	
Erikson. Roberts (1966)	20	X=16	V	Reformatori Mal ajust norma	Bon ajust norma	Porteus	I	+
Roberts. Erikson (1968)	50	X=16	V	Reformatori Mal ajustament a la norma	Bon ajust norma	Porteus	I	+
Marti. Clarke (1969)	75		V	Reformatori: fugustes	98 bona conducta	MPI-J	E N	+ +
Sanocki (1969)				Presos Conflictius	No conflictius	EPI	E	+
Erikson. Roberts (1971)	20	X=16	V	Reformatori (no escullen tracta- ment llarg termini)	20 escullen programa tractament a llarg termini.	Porteus Demora gratificació	I I	+ +
Saunders i cols. (1973)	62	X=15	V	Reformatori Fugustes	No fugustes	BIS MFFT Punt Fletxa	I I I	= = =
Zegans. Zegans (1977)	33	13-16	V	Reformatori: mala conducta	12 bona conducta	EPI-J	E N	+ =
Riobo (1985)	20	< 21	V	Presó: mala conducta	80 bona conducta	EPQ EBS	N E P SS	= = + +
Hart <i>et al.</i> (1988)	107			Violen llibertat condicional	124 no violen llibertat condic.	PCL	Psicopatia	+
Shoham <i>et al.</i> (1989)	65 a 121			Presos violents qualificats així per funcionaris	Presos no violents	Raven CAQ LCSL CMT BTIA SRTT WRFT EBS GSMT MFFT TAT	EBS L/C extern Ima CAQ Hipo CAQ Para CAQ Resta v.	+ + + + + =
Núñez <i>et al.</i> (1990)	523	17-68	V	Presó ↑ n sancions	↓ nombre sancions	EPI-B	E N E N E N	= + = +
	672	17-68	V	↓ grau classificació penitenciària	↑ grau classificació penitenciària	EPI-A	E N E N	= + + +
Ogloff <i>et al.</i> (1990)				Comunitat terapèutica per delinqüents amb trastorn de la personalitat	↑ abandonament Alta motivació ↑ millora clínica	PCL-R < 30 PCL-R < 30 PCL-R < 30	Psicopatia Psicopatia Psicopatia	+ + +
Serin (1990)	93	18-59	V	Presos No retorn ↓ llibertat paraula	Retorn d'un permís ↑ llibertat paraula	PCL-R PCL-R	Psicopatia Psicopatia	+ +
Aluja (1991)	27		V	Presos. Alguna sanció	60 cap sanció	Entrevista	TAP	+
Mackenzie <i>et al.</i> (1992)	92			Presos amb fracàs a programa intensiu	116 presos que superen programa intensiu		QI L/C intern	- -
Pérez. Ortet (1993)				Fase 1,2 presó	Fase 3,4 presó	Raven EPI EM-K		

	14	X=32	V		36	SCSR	Totes v.	=
	10	X=28	F		23		E	+
							EM	+
							SR	+
				Només retrocés de fase	Algun progrés de fase		Resta v.	+
	8	X=32	V		13			=
	5	X=28	F		15		Totes v.	=
							EM	+
							Resta v.	+
	25	X=32	V	No retorn d'algun permís	25 retorn de tots els permisos		Totes v.	=
								=
Moltó <i>et al.</i> (1996)	117	X=31	V	Presos Faltes presó: ↑ N total ↑ Infraccions/any ↑ Intents suïcidi ↑ Agressions verbals ↑ Baralles	Faltes presó: ↓ N total ↓ Infraccions/any ↓ Intents suïcidi ↓ Agressions verbals ↓ Baralles	PCL-R	Psicopatia Psicopatia Psicopatia Psicopatia Psicopatia	+ + + + +

Porteus = test dels laberints de Porteus. MPI-J = inventari de personalitat del Maudsley junior. EPI = inventari de personalitat d'Eysenck. EPI-J = inventari de personalitat d'Eysenck junior. BIS = escala d'impulsivitat de Barrat. MFFT = test d'aparellament de figures familiars de Kagan. CAQ = qüestionari de factors de personalitat de Cattell. LCSL = escala de locus de control de Levenson. CMT = test de maquiavelisme de Christie. BTIA = test d'intolerància i ambigüitat de Budner. SRTT = test d'osadia de Shoham. WRFT = test de Witkins. EBS = escala de percaça de sensacions de Zuckerman. GSRT = test del laberint en espiral de Gibson. TAT = test d'apercepció temàtica de Murray. PCL-R = inventari de psicopatia revisat de Hare. EM-K = escala d'evitació de la monotonia del test de personalitat del Karolinska. SCSR = qüestionari de susceptibilitat al càstig i a la recompensa. N = neuroticisme. E = extraversió. P = psicoticisme. SS = percaça de sensacions. I = impulsivitat. L/C = locus de control. Ima CAQ = escala d'imaginació del CAQ. Hipo CAQ = escala d'hipocondria del CAQ. Para CAQ = escala de paranoia del CAQ. El signe (+) indica relació positiva entre una variable individual i la conducta antinormativa o desadaptativa. El signe (=) indica absència de relació. El signe (-) indica relació negativa entre una variable individual i la conducta antinormativa o desadaptativa. Quan els signes + i - estan subratllats (\pm i \pm) vol dir que existeix una tendència important en aquest sentit però sense arribar a ser significativa.

A més d'aquests estudis cal afegir els resultats de quatre recerques dutes a terme, en els darrers anys, a Catalunya.

Forcadell i Pérez (1997) i Forcadell (1998) varen fer un estudi amb una mostra de 209 adolescents. D'aquests 209 subjectes (167 nois i 42 noies, de 15 anys d'edat de mitjana) 194 rebien algun tipus d'abordatge en un centre de menors a arran de la seva conducta antisocial i 15 estaven en seguiment per un delegat d'assistència al menor per ordre judicial. Varen estudiar la relació entre diverses variables individuals i diversos indicadors del comportament al llarg del procés rehabilitador. Les variables individuals estudiades varen ser: intel·ligència, les dimensions neuroticisme, extraversió i psicoticisme d'Eysenck

(EYSENCK i EYSENCK, 1985), les dimensions susceptibilitat al càstig i susceptibilitat a la recompensa descrites per Gray (GRAY, 1990), Impulsivitat, percaça de sensacions (ZUCKERMAN, 1994), gènere, edat, ètnia, nivell acadèmic oficial i real, dependència a substàncies psicoactives, diagnòstic de trastorn de conducta i el motiu de la intervenció.

Els resultats van mostrar les següents associacions: qui presentaren un nivell intel·lectual més baix infringiran més la normativa en relació als no retorns, els incidents violents i la reincidència durant el procés de rehabilitació. Els subjectes amb puntuacions més elevades en neuroticisme fugien i reincidien més. Els qui presentaven nivells més baixos de susceptibilitat al càstig fugien més. Els més impulsius protagonitzaven més fugides i més incidents violents. Les noies reincideixen menys que els nois. Els subjectes més joves es comportaven de manera més antisocial, significativament pel que fa a la reincidència i el fet de fugir de la institució. També qui tenia un nivell acadèmic oficial més baix es comportava de manera més antisocial, significativament pel que fa a les fugides. Aquells adolescents diagnosticats d'un trastorn de conducta infringien, significativament, més la normativa relativa a no tornar al centre després d'un permís, fugides i reincidència. Els resultats en relació a la resta de variables individuals no varen ser consistents.

En un estudi efectuat en un centre penitenciari de Catalunya amb dues mostres de 119 i 94 interns, Miranda (1998) va comprovar que el nivell intel·lectual i la susceptibilitat al càstig s'associen de forma positiva amb la conducta adaptativa al medi penitenciari. En canvi, també va comprovar que la percaça de sensacions, la susceptibilitat a la recompensa i el neuroticisme s'associaven de forma negativa amb l'adaptació penitenciària.

En un centre de menors de Catalunya, Ardil (1999) amb una mostra de 57 nois va comprovar que el nivell intel·lectual i la susceptibilitat al càstig s'associaven a la conducta adaptativa en el centre. Però, la susceptibilitat a la recompensa, la percaça de sensacions i l'ansietat s'associaven de forma negativa amb el comportament adaptatiu.

3.2. Les variables individuals i els resultats de la intervenció.

En la taula 2 apareixen esquematitzats els principals factors individuals associats a la reincidència, ja que la reincidència és el principal indicador utilitzat dels resultats d'una intervenció rehabilitadora.

Taula 2: factors individuals associats a la reincidència

VARIABLE	RELACIÓ AMB LA REINCIDÈNCIA	INVESTIGACIONS
Escales de risc***	Positiva**	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Glover <i>et al.</i> (2002)
Escales de psicopatia	Positiva**	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Benda <i>et al.</i> (2001) Glover <i>et al.</i> (2002)
Amistats		Gendreau <i>et al.</i> (1996) Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Personalitat antisocial	Positiva** No relació	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Glover <i>et al.</i> (2002)
Necessitats criminògenes	Positiva** Positiva**.	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Gendreau <i>et al.</i> (1996)
	Els reincidents reincideixen més que els primaris	Sanchez-Meca <i>et al.</i> (1996) Luque <i>et al.</i> (2004)
Història delictiva d'adult (o actual en el cas de joves)	Edat primera entrada a presó: negativa** Ingressos previs a presó: positiva** Condemnes prèvies: positiva** Temps passat anteriorment a presó: positiva** Edat primer delictes	Redondo <i>et al.</i> (1993) Benda <i>et al.</i> (2001) Forcadell <i>et al.</i> (2003)
	Nombre d'internaments previs en centres de menors	Benda <i>et al.</i> (2001)
Ètnia	No relació	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Winner <i>et al.</i> (1997) Forcadell i Pérez (1997)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Ser estranger	No relació	Luque <i>et al.</i> (2004)
Nacionalitat	De més a menys reincidència: Magrebins Llatinoamericans Espanyols Resta d'Europa	Luque <i>et al.</i> (2004)
Història delictiva o antisocial juvenil	Positiva**.	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Duncan <i>et al.</i> (1995) Winner <i>et al.</i> (1997) Cernkovich i Giordano (2001)
Criteris del Trastorn dissociat o de conducta del DSM-III-R o DSM-IV	Positiva**	Glover <i>et al.</i> (2002) Forcadell i Pérez (1997)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Pràctiques educatives a la família		Gendreau <i>et al.</i> (1996)
"Logro" social	Negativa**	Gendreau <i>et al.</i> (1996)
Conflicte interpersonal	Positiva**	Gendreau <i>et al.</i> (1996)
Edat	Negativa**	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Sanchez-Meca <i>et al.</i> (1996)

		Redondo <i>et al.</i> (1993) Minor <i>et al.</i> (1997) Forcadell i Pérez (1997)***** Luque <i>et al.</i> (2004) Forcadell <i>et al.</i> (2003)
	No relació	Escofet i Pérez (1994)*****
	16 més que els de 17 o els de menys de 16.	Winner <i>et al.</i> (1997)
Abús de substàncies	Positiva**	Gendreau <i>et al.</i> (1996)
	No relació	Forcadell i Pérez (1997)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Edat inici us drogues	Negativa*	Benda <i>et al.</i> (2001)
Estructura familiar		Gendreau <i>et al.</i> (1996)
Delinqüència a la família	Custodiat només per mare augmenta reincidència	Minor <i>et al.</i> (1997)
Funcionament intel·lectual	Positiva**	Gendreau <i>et al.</i> (1996)
	Negativa**	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Duncan <i>et al.</i> (1995) Forcadell (1998)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
	No relació	Benda <i>et al.</i> (2001)
Sexe	Masculí més reincidència	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Sanchez-Meca <i>et al.</i> (1996) Funes <i>et al.</i> (1996) Winner <i>et al.</i> (1997) Minor <i>et al.</i> (1997) Forcadell i Pérez (1987)***** Luque <i>et al.</i> (2004)
	Femení més reincidència	Benda <i>et al.</i> (2001)
Malestar personal	Positiva**	Gendreau <i>et al.</i> (1996) Duncan <i>et al.</i> (1995)
Tipus de delicte	De més a menys reincidència:	
	Contra propietat	Sanchez-Meca <i>et al.</i> (1996)
	Contra persones	Redondo <i>et al.</i> (1993) Escofet i Pérez (1994)***** Winner <i>et al.</i> (1997) Forcadell <i>et al.</i> (2003)
	Sexuals	
	De més a menys reincidència:	
	Contra propietat	
	Sexuals	Luque <i>et al.</i> (2004)
Contra persones		
Tràfic de droga		
De més a menys reincidència:		
Tràfic de droga		
Sexuals	Funes <i>et al.</i> (1996)	
Contra propietat		
Contra persones		
De més a menys reincidència:		
Delictes no sexuals	Sipe <i>et al.</i> (1998)	
Delictes sexuals		
No relació	Minor <i>et al.</i> (1997)	
Nivell escolarització o rendiment acadèmic	Negativa**	Redondo <i>et al.</i> (1993) Escofet i Pérez (1994)***** Duncan <i>et al.</i> (1995)
	No relació	Forcadell i Pérez (1997)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Estatus familiar	Casats menys que solters	Redondo <i>et al.</i> (1993)
Durada de la darrera pena	Negativa**	Redondo <i>et al.</i> (1993)
Temps real a presó darrer	No relació	Redondo <i>et al.</i> (1993)

internament			Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Nombre de procediments que justifiquen darrer internament	Positiva**		Redondo <i>et al.</i> (1993)
Ingressos estables del pare	Negativa**		Escofet i Pérez (1994)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Consum drogues o alcohol pares	Positiva**		Escofet i Pérez (1994)*****
Implicació família a intervenció	Negativa**		Escofet i Pérez (1994)*****
Ajust institucional	Negativa**		Duncan <i>et al.</i> (1995)
	Haver estat en primer grau a presó: positiva**		Redondo <i>et al.</i> (1993)
	Haver estat en règim obert a presó: negativa**		
	Forma d'excarceració: per extinció de condemna més que en llibertat condicional		
	Implicació en la intervenció: negativa**		Escofet i Pérez (1994)*****
	Fugides del centre: positiva**		
	Fugides del centre: positiva**		Forcadell <i>et al.</i> (2003)
	Diversos indicadors: no relació		Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Neuroticisme (Eysenck)	No relació		Putnins (1982) Forcadell (1998)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Extraversió (Eysenck)	No relació		Putnins (1982) Forcadell (1998)***** Forcadell <i>et al.</i> (2003)
Impulsivitat	Positiva**		Forcadell (1998)*****
Susceptibilitat al càstig	Negativa**		Forcadell (1998)*****
Susceptibilitat a la recompensa	No relació		Forcadell (1998)*****
Pertànyer a una banda	Positiva**		Benda <i>et al.</i> (2001)

* La relació es força més complexa, per una anàlisi més complerta veure Sanchez-Meca 1996)

** Relació positiva fa referència a que la presència de la variable s'associa amb la reincidència o que a més variable més reincidència. I relació negativa fa referència a l'absència de la variable s'associa amb la reincidència o que a més variable menys reincidència.

*** Escales de risc: són escales psicomètriques que mesuren diversos factors de risc de manera combinada

**** Penositat: índex elaborat a partir del temps passat en règim tancat o sense classificar en relació al passat en règim obert.

***** Aquest estudi no mesura la reincidència, sinó el grau d'adaptació social a partir d'una entrevista.

Per aquesta revisió s'ha considerat que l'adaptació social favorable era incompatible amb la reincidència.

***** En aquests estudis es va mesurar la reincidència durant l'internament, ja que eren adolescents internats en un centre semiobert.

4. El Centre Educatiu Montilivi

Montilivi és un centre educatiu mixt que depèn de la Direcció General de Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

El seu encàrrec és executar les següents mesures educatives:

- Mesura d'internament en règim semiobert de qualsevol durada.
- Mesura d'internament en règim tancat de durada inferior als 6 mesos.
- Mesura d'internament cautelar, sense sentència ferma, en règim semiobert, per un període de 3 mesos renovables a 3 mesos més.
- En casos excepcionals també pot executar mesures cautelars en règim tancat per un període màxim de 3 mesos.
- Mesura d'internament en règim obert per a noies.

Els seus usuaris són menors i joves d'ambdós sexes d'edats compreses entre els 14 i els 23 anys.

La seva capacitat oficial és de 30 places tot i que en l'actualitat té 38 places ocupades permanentment. Els menors estan distribuïts en tres grups educatius. Un grup mixt de dotze places i dos grups per a nois de 13 places. Aquest excés d'ocupació ha propiciat la instal·lació d'algunes lliteres.

El centre disposa de aules escolars i tallers de formació ocupacional.

L'encàrrec del centre i la seva organització i funcionament permet que hi hagi interns que facin totes les activitats en el si de la institució i d'altres que les facin totes fora.

4.1. El sistema motivacional del Centre Educatiu Montilivi

El sistema motivacional es va posar en marxa el 1 d'abril del 2002 en el Centre Educatiu Montilivi amb la finalitat d'assolir una major implicació dels interns en el seu procés rehabilitador.

El fet de posar en marxa un sistema motivacional va partir del psicòleg del centre, i el contingut i funcionament d'aquest sistema va ser resultat d'un procés de discussió per part de tot l'equip educatiu sobre la base d'una proposta del mateix psicòleg. Això va quedar concretat en un document intern (Forcadell, 2002).

Aquest sistema motivacional, (en endavant SM) de fet és bàsicament un sistema de fases; tot i que també inclou el contracte de conducta. Conté unes fases correlatives que s'apliquen de forma individual a cada menor, sense que això suposi una separació física expressa. En conseqüència, en un mateix grup educatiu poden conviure menors assignats en etapes diferents. Per aquest motiu van anomenar les fases etapes. També volíem donar més sentit de procés progressiu.

Aquest model presenta dues avantatges. La primera que entre els menors es poden donar situacions de sana competència i possibilitats de modelament. La segona que s'evita el risc de col·lapse que es podria donar si el canvi d'etapa comportés un canvi d'espai físic. A més d'aquests avantatges palesar que el Centre presenta unes limitacions arquitectòniques que dificultarien molt l'aplicació de fases en diferents espais físics, sobretot en aquell moment en que estava suportant una sobreocupació del 141 % (De les 30 places té 44 menors d'alta dels quals 38 són presents).

Estructura del sistema motivacional.

El SM està format per cinc etapes pels interns que complien mesures de règim tancat i vuit etapes per aquells que complien mesures de règim semiobert o obert.

Cada etapa superior exigeix més conductes i més adaptades a les que correspon més i millors reforçadors que els de l'etapa immediata inferior.

Equivalència entre règims

El Sistema Motivacional preveu una equivalència entre les etapes per ser aplicada en el cas que es doni un canvi de mesura en un cas determinat o que l'evolució dins del règim tancat sigui molt positiva.

L'equivalència és la següent:

Taula 3: Equivalències entre etapes i règim.

Etapes de règim tancat	Etapes de règim semiobert
1 (Observació)	1 (Observació)
2	1
3	2
4	3
4 bis	4
A partir d'aquest moment tancats i semioberts compartiran els mateixos reforçadors llevat de les sortides en el cas dels menors en règim tancat.	
5 – 6 – 7 – 8	

D'aquesta forma el menor que, per exemple, passa a règim semiobert mentre es trobava en l'etapa 4 de tancat, passarà a gaudir dels beneficis de l'etapa 3. El mateix passarà en el cas d'un intern que en règim tancat que superés l'etapa 4bis de règim tancat. D'aquesta forma s'evita haver de començar en l'etapa d'observació, la qual cosa seria injusta.

Funcionament del sistema motivacional.

L'equip multidisciplinari decideix en una reunió de casos, la ubicació del participant en una etapa determinada després d'avaluar les puntuacions obtingudes en els ítems establerts.

Requisits de conducta de les etapes i assignació de puntuacions.

Els educadors i mestres del centre avaluaran el comportament del menor durant les 24 hores del dia en els diferents torns.

Els ítems que s'avaluen a cada torn i per cada professional són:

- Compliment de la normativa.
- Implicació en les activitats.
- Relació amb els professionals i els iguals.
- Puntualitat i estat al retornar de les sortides que fa sol.

Durant les setmanes que dura cada etapa, els professionals van puntuant setmanalment, el full d'avaluació de cada menor, d'1 a 5 punts per a cadascun d'aquests ítems. El tutor serà l'encarregat de recollir el full del seu cas amb les puntuacions per treballar-les a la tutoria amb el menor i per calcular les puntuacions mitjanes que presentarà a la propera reunió de cas.

A cada etapa es demana al participant una puntuació mitjana setmanal mínima en les quatre categories de conducta. A més, també ha de complir els compromisos acordats amb el seu tutor en un Programa Educatiu Individual.

Els reforçadors.

- Les sortides del centre: en les primeres etapes els interns en règim semiobert només poden fer sortides acompanyats de professionals, i els de tancat no poden sortir. Al llarg de les etapes es va augmentant el grau de llibertat en les sortides i la seva freqüència.
- Els permisos de cap de setmana: les primeres etapes no preveuen la possibilitat d'aquests permisos. En les diferents etapes es va augmentant la durada i la freqüència d'aquests permisos, incloent al final fins i tot permisos en dies laborals.
- Els dies de vacances: van augmentant en funció de les etapes.
- Activitats: en les primeres etapes totes les activitats es fan dins del centre. Al llarg de les etapes van augmentant el tipus d'activitats (lleure, formatives i laborals) que es poden fer fora de la institució.
- Visites: també al llarg del sistema d'etapes apareix la possibilitat de fer les visites familiars fora del centre.

- Les pagues: S'estableixen 4 pagues per a les etapes amb uns imports que van dels 6'5 € de la paga 1, per l'etapa 1, als 12 € de la paga 4 a partir de l'etapa 5.
- Propostes a les instàncies judicials: aquestes propostes són menys contenidores a mesura que el intern progressa al llarg del sistema de fases.
- Proposta de suspensió de la mesura d'internament: el sistema de fases contempla que quan un intern porta dues setmanes en l'etapa vuit i compleix els requisits d'aquesta etapa es pugui valorar la proposta de suspensió de la mesura d'internament que està complint.

Procediments

En el moment de l'internament el menor és assignat a l'etapa d'observació.

En aquesta etapa roman 15 dies, moment en que té lloc la primera reunió de l'equip interdisciplinari del Centre encarregat de recollir tota la informació del cas i decidir-ne, en el cas del SM, assignar-lo a l'etapa corresponent. Inicialment, l'intern pot ser ubicat com a màxim en l'etapa 4 de semiobert o en la 2 de tancat.

A partir d'aquesta primera classificació, caldrà que passin les setmanes establertes per cada etapa perquè novament, en la reunió de cas, s'avaluïn les puntuacions del menor i el grau de compliment del seu contracte de conducta individual i s'acordi pujar-lo, deixar-lo on estava o baixar-lo d'etapa.

El SM contempla, a més, baixar d'etapa a un intern abans de que transcorri el període propi de cada etapa o retornar a l'etapa d'observació. Un intern pot ser baixat a l'etapa anterior quan durant dues setmanes seguides no compleix els requisits de conducta de l'etapa on està ubicat. Són retornats a l'etapa d'observació aquells interns que han trencat de forma substancial la seva vinculació amb el centre amb períodes de més d'un mes de fugida o no retorn o aquells sancionats amb sancions de més d'un mes de restricció de sortides del centre.

A més d'aquestes etapes, el SM contempla des del setembre del 2003 (per tant, posteriorment al període avaluat en aquest estudi) una etapa de càstig. Davant d'alguna conducta antisocial, segons la gravetat, la comissió disciplinària (comissió encarregada de decidir les sancions) podrà imposar uns dies (no més de 28) en l'etapa de càstig. Aquesta sanció és alternativa a les sancions establertes pel règim disciplinar. Superada aquesta etapa serà incorporat a la seva etapa original.

Tot el funcionament del sistema motivacional ha de tenir en conte un principi bàsic: les normes de funcionament del sistema motivacional han d'aplicar-se de manera flexible per adaptar-se a les necessitats de cada cas individual, però amb la consistència i constància necessàries per a que el sistema no perdi coherència i eficàcia.

Esquema del sistema motivacional

Detall de les etapes en règim semiobert.

La trama gris marca el camí ordinari en la progressió d'etapa.

Taula 4: Etapes del règim semiobert

	Caldrà	Temps	Limitacions i reforçaments
Observació	Ingressar en el centre Retornar d'una fugida Retornar de no retorn	2 setmanes	Sense sortides del Centre. Sense permisos. Sense vacances Recurs en el Centre Paga 1 Rebre visites al Centre
Etapa 1 semiobert	Treure una puntuació mínima de 2 a cada ítem.	4 setmanes	Sortides amb professionals per fer gestions o tutories. Sense permisos. Sense vacances Recurs formatiu en el Centre Paga 1 Rebre visites al Centre Per noves diligències, possible proposta judicial de règim tancat.
Etapa 2 semiobert	Treure una puntuació mínima de 2 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.	4 setmanes	Sortides amb professionals per fer gestions o tutories. Permís d'un cap de setmana de cada quatre de Dissabte a les 9 h a diumenge a les 20 h. Sense vacances Recurs formatiu en el Centre Paga 2. Rebre visites al Centre Per noves diligències, possible proposta judicial de règim

			tancat.
Etapa 3 semiobert	Treure una puntuació mínima de 3 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.	4 setmanes	Una sortida a la setmana programada amb el tutor. (compres, gestions, lleure, cinema...) Permís d'un cap de setmana de cada dos de Dissabte a les 9 AM a diumenge a les 20 h. Una quart part de les vacances. Recurs de lleure extern (organitzades per entitats socials). Recurs formatiu en el Centre Paga 3. Possibilitat de sortir dues hores amb una visita. Per noves diligències, possible proposta judicial de règim semiobert.
Etapa 4 semiobert	Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.	8 setmanes en cada etapa	Dues sortides setmanals sense acompanyament per realitzar compres, anar al cinema, per fer gestions, lleure... i d'acord amb el tutor. Permisos d'un cap de setmana de cada dos de Divendres a les 18 h a diumenge a les 20 h. La meitat de les vacances. Recurs de lleure extern (organitzades per entitats socials). Recurs formatiu o laboral extern. Paga 3. Possibilitat de sortir quatre hores amb una visita. Per diligències, possible proposta judicial de règim semiobert.
Etapa 5 semiobert	Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.		Sortides del centre sense acompanyament per realitzar activitats d'acord amb el tutor. Permisos de 3 cap de setmana de cada 4 de Divendres a les 18 h a diumenge a les 20 h. Tres quartes parts de les vacances. Recurs de lleure extern (organitzades per entitats socials). Recurs formatiu o laboral extern. Paga 4. Fins a 5 hores de sortida amb visita. Per diligències, possible proposta judicial de règim obert
Etapa 6 semiobert	Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.	8 setmanes en cada etapa	Sortides del centre sense acompanyament per realitzar activitats d'acord amb el tutor. Permís per sortir tots els cap de setmana de Divendres a les 18 h a diumenge a les 20 h. Totes les vacances. Recurs de lleure extern (organitzades per entitats socials). Recurs formatiu o laboral extern. Paga 4. Fins a 6 hores de sortida amb visita. Per diligències, possible proposta judicial de règim obert
Etapa 7 semiobert	Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.	8 setmanes en cada etapa	Sortides del centre sense acompanyament per realitzar activitats d'acord amb el tutor. Permisos en dies laborables. Permís per sortir tots els cap de setmana de Divendres a les 18 h a diumenge a les 20 h. Totes les vacances. Recurs de lleure extern (organitzades per entitats socials). Recurs formatiu o laboral extern. Paga 4. Fins a 7 hores de sortida amb visita. Per diligències, possible proposta judicial de llibertat vigilada o Prestació en Servei de la Comunitat

Etapa 8 semiobert	<p>Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem.</p> <p>Complir el compromís educatiu.</p> <p>No tenir cap expedient disciplinari.</p>	<p>Sortides del centre sense acompanyament per realitzar activitats d'acord amb el tutor.</p> <p>Permisos en dies laborables.</p> <p>Permís per sortir tots els caps de setmana de Divendres a les 18 h a diumenge a les 20 h.</p> <p>Totes les vacances.</p> <p>Recurs de lleure extern (organitzades per entitats socials).</p> <p>Recurs formatiu o laboral extern.</p> <p>Paga 4.</p> <p>Fins a 7 hores de sortida amb visita.</p> <p>Per diligències, possible proposta judicial de no intervenció.</p> <p>Proposta de suspensió o canvi a règim obert a l'inici de l'etapa.</p>
--------------------------	--	---

Si ens fixem en els períodes de temps de permanència en cada etapa podem apreciar com un menor en règim semiobert que segueixi amb interès i implicació educativa el seu internament, en 8 mesos i 15 dies podrà arribar a assolir la màxima autonomia prevista en el Centre.

Detall de les etapes en règim tancat.

Taula 5: Etapes del règim tancat.

Caldrà	Temps	Limitacions i reforçaments
Etapa 1 tancat Treure una puntuació mínima de 2 a cada ítem.	4 setmanes	<p>Sense sortides del Centre.</p> <p>Sense permisos.</p> <p>Sense vacances</p> <p>Recurs formatiu del Centre</p> <p>Paga 1</p> <p>Rebre visites al Centre.</p> <p>Per diligències, possible proposta judicial de règim tancat.</p>
Etapa 2 tancat Treure una puntuació mínima de 2 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.	8 setmanes	<p>Sense sortides del Centre.</p> <p>Sense permisos.</p> <p>Sense vacances</p> <p>Recurs formatiu del Centre</p> <p>Paga 2</p> <p>Rebre visites al Centre.</p> <p>Per diligències, possible proposta judicial de règim tancat.</p>
Etapa 3 tancat Treure una puntuació mínima de 2 a cada ítem.	8 setmanes	<p>Sortides amb professionals.</p> <p>Sense permisos.</p> <p>Sense vacances</p> <p>Recurs formatiu del Centre</p> <p>Paga 3</p> <p>Rebre visites al Centre.</p> <p>Per diligències, possible proposta judicial de règim tancat.</p> <p>Una trucada per setmana.</p>
Etapa 4 tancat Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem. Complir el compromís educatiu. No tenir cap expedient disciplinari.		<p>Sortides a activitats programades amb el tutor (compres, gestions, cinema) un cop per setmana.</p> <p>Un permís de dissabte a les 9 h fins diumenge a les 20 h. de cada dos caps de setmana.</p> <p>Quarta part de vacances.</p> <p>Recurs lleure extern</p> <p>Recurs formatiu del Centre</p> <p>Paga 3</p> <p>Visites fora del Centre.</p> <p>Per diligències, possible proposta judicial de règim semiobert.</p>

Etapa 4 bis tancat	<p>Treure una puntuació mínima de 4 a cada ítem.</p> <p>Complir el compromís educatiu.</p> <p>No tenir cap expedient disciplinari.</p>	<p>Sortides sol a activitats programades amb el tutor (compres, gestions, cinema) dos cops per setmana.</p> <p>Un permís de divendres a les 18 h fins diumenge a les 20 h. de cada dos caps de setmana.</p> <p>Meitat part de vacances.</p> <p>Recurs lleure extern</p> <p>Recurs formatiu del Centre o extern.</p> <p>Paga 3</p> <p>Visites fora del Centre.</p> <p>Per diligències, possible proposta judicial de règim semiobert.</p>
---------------------------	--	---

A partir de l'etapa 4 bis de tancat els menors en règim tancat segueixen l'etapa 5 de semiobert.

5. Plantejament i hipòtesis

5.1. Objectius

L'objectiu principal que ens varen proposar al plantejar aquesta investigació era avaluar l'efectivitat d'un sistema motivacional implementat en el Centre Educatiu Montilivi.

També ens varen proposar dos objectius més:

- Avaluar l'associació de diversos factors individuals amb el comportament dels interns del C. E. Montilivi.
- Avaluar com interactuen aquests factors amb el sistema motivacional.

5.2. Variables

5.2.1. Variables independents

- Sistema motivacional
- Gènere
- Edat a l'inici del període d'avaluació
- Origen
- Ètnia
- Situació administrativa
- Nivell acadèmic
- Edat quan va fer el primer fet delictiu oficial
- Nombre de fets delictius oficials al moment de l'ingrés
- Tipus de fets delictius en la història delictiva del subjecte
- Nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV
- Tipus de consum de drogues

5.2.2. Variables dependents

La variable dependent és el comportament antinormatiu durant l'internament concretat en les variables següents:

- No retorns de les sortides sol del centre
- Fugides
- Expedients disciplinaris
- Expedients disciplinaris per conductes violentes
- Reincidència en nous fets delictius durant l'internament

5.3. Hipòtesis

1. Cal esperar que els subjectes que hagin estat internats durant la implementació del sistema motivacional mostraren menys conducta antinormativa que els que hagin estat internats durant la època que no s'implementava aquest sistema.
2. Cal esperar que els nois mostraren més comportament antinormatiu que les noies.
3. Cal esperar que els participants que ja havien estat internats en una edat precoç, mostraran més conducta inadaptada en el centre que els participants que han ingressat per primera vegada en un centre educatiu a més edat.
4. Cal esperar que no hi hagi diferència entre els interns en comportament antinormatiu en funció de la seva nacionalitat.
5. Cal esperar que no hi hagi diferència entre els interns en comportament antinormatiu en funció de la seva ètnia.
6. Cal esperar que els joves en situació administrativa irregular protagonitzen més fugides. Però que no hi hagi diferències entre els interns en funció de la seva situació administrativa en relació a la resta de variables de comportament antinormatiu.
7. Cal esperar que els interns amb un nivell acadèmic més baix mostraren més comportament antinormatiu que la resta d'interns.
8. Cal esperar que els interns que hagin fet el seu primer fet delictiu més joves mostraren més comportament antisocial que la resta.

9. Cal esperar que els interns que hagin protagonitzat més fets delictius mostraren més comportament antinormatiu que la resta.
10. Cal esperar que els joves que hagin protagonitzat fets delictius amb violència mostraren més comportament antinormatiu que els que no hagin protagonitzat cap fet delictiu amb violència.
11. Cal esperar que els interns que compleixin major nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV mostraren més comportament antinormatiu que la resta.
12. Cal esperar que els interns que presentin un major consum de drogues mostraren un comportament més antinormatiu que la resta.

6. Mètode

6.1. Subjectes

Tots els subjectes internats en el Centre Educatiu Montilivi entre l'1 d'abril del 2001 i el 30 de març de 2003.

Això dona una mostra de 135 subjectes amb una edat mitjana de 16'5 anys (1'39). D'ells 114 (84'44%) són nois i 21 són noies.

6.2. Material

La informació s'ha obtingut a partir de la consulta de la base de dades de la Direcció General de Justícia Juvenil de la Generalitat de Catalunya (DGJJ), dels llibres de registre oficial d'incidències i dels expedients individuals elaborats pel pedagog i pel psicòleg del Centre.

El nivell escolar dels participants s'ha obtingut a partir del resultat de les proves de nivell escolar practicades pel pedagog del Centre.

Pel que fa a la reincidència durant l'internament, la informació es va obtenir consultant la relació, per dates, dels procediments incoats a cada menor per la fiscalia durant el període corresponent existent a la base de dades de la DGJJ.

6.3. Procediment

6.3.1. Recollida de dades

La recollida de dades es va fer al llarg del primer semestre de l'any 2004. El fet de que les dades es varen recollir de manera restrospectiva, només de fets ja ocorreguts, va condicionar les variables avaluades. Es varen seleccionar pel estudi variables que es podien trobar a les fonts d'informació ja existents.

6.3.2. Variables d'estudi

En aquest apartat s'indiquen els indicadors operatius per a mesurar cada variable.

6.3.2.1. Variables independents

Sistema motivacional

El sistema motivacional ja ha estat explicat en detall en el capítol 4.

Per poder avaluar l'eficàcia del sistema motivacional es va dividir la mostra en dos grups:

- Grup control: els interns que varen estar internats quan encara no s'havia aplicat el sistema motivacional. Això és, entre el 1 d'abril del 2001 i el 30 de març del 2002.
- Grup d'intervenció: els interns que varen estar internats quan ja s'aplicava aquest sistema. Això és, entre el 1 d'abril del 2002 i el 30 de març de 2003.

Per a considerar que un menor ha estat internat en un d'aquests períodes, cal que com a mínim hagi estat en el centre dos dies internat dins d'un d'aquests períodes.

Durant el procés d'assignació individual a cada grup ens hem trobat alguns casos que formaven part dels dos grups de la recerca. Per la qual cosa hem optat per deixar-los en el grup on han estat més dies. En aplicació d'aquest criteri dels 25 participants que compartien dies d'internament en ambdós grups, hem eliminat 24 del grup d'intervenció i 1 del grup de control, restant els grups de la manera següent:

- Grup de control n= 67 participants.
- Grup d'intervenció n= 68 participants.

Gènere

Edat a l'inici del període d'avaluació

Edat, en anys, dels participants en la data d'inici del període d'estudi en el que està inclòs. Per període d'estudi es fa referència als dos períodes que s'han establert per avaluar l'eficàcia del sistema motivacional (grup d'intervenció i grup control).

Origen

Segons el seu lloc de naixement els participants són classificats en un dels següents grups.

- Espanya.
- Magrib.
- Europa No Comunitària.
- Amèrica.
- Altres orígens.

Però en funció del nombre de subjectes en els diversos grups, per a fer l'anàlisi de dades es varen fer dos grups: nascuts en l'Estat espanyol i nascuts en l'estranger.

Ètnia

Aquesta variable inicialment podia tenir quatre valors:

- Caucàsics
- Gitanos
- Àrabs
- Altres

Però en funció del nombre de subjectes en cada grup, per l'anàlisi de dades es varen fer una agrupació dicotòmica: Caucàsics/no caucàsics

Situació administrativa en l'Estat espanyol

Segons la seva situació administrativa els participants es consideraven en situació regular o irregular. Tots els participants amb nacionalitat espanyola i els estrangers amb permís de residència es trobarien en una situació regular. Hem considerat que un participant està en situació irregular si és estranger i no té permís de residència.

Nivell acadèmic

El nivell d'instrucció s'ha avaluat a partir de les proves practicades pel pedagog del Centre. Els participants han estat classificats en 5 categories segons els següents criteris:

- Analfabets: Participants que desconeixen l'alfabet, la lectura i l'escriptura.
- Neoelectors: Coneixen algunes lletres i números però que no són capaços de completar oracions simples ni poden llegir un text simple de forma comprensiva.
- Nivell de Cicle Inicial d'Educació Primària.
- Nivell de Cicle Mig d'Educació Primària.

- Nivell de Cicle Superior d'Educació Primària.
- Nivell de Primer Cicle d'ESO.
- Nivell de 3r d'ESO.
- Nivell de Graduat d'ESO.

Però en funció del nombre de subjectes en cada categoria, per l'anàlisi de dades es van reduir aquestes categories a dues:

- Nivell igual o inferior a primer cicle d'educació primària
- Nivell superior a primer cicle d'educació primària

Edat primer fet delictiu oficial

És l'edat en anys que tenia el subjecte quan es va obrir el primer expedient a la base de dades de la Direcció General de Justícia Juvenil. Això es correspon amb l'edat quan la fiscalia de menors va considerar per primer cop obrir un expedient i per tant sol·licitar un informe d'assessorament tècnic.

Per a fer l'anàlisi de dades es van crear dues categories:

- Edat inferior a 14 anys
- Edat igual o superior als 14 anys

Nombre de fets delictius oficials al moment de l'ingrés en el C. E. Montilivi

Nombre d'expedients oberts per part de la Fiscalia de menors que constessin en la base de dades de la DGJJ quan el menor va ingressar en el C.E. Montilivi.

Per a fer l'anàlisi de dades es varen crear dues categories:

- Menys de vuit expedients oberts
- Vuit o més expedients oberts

Tipus de fets delictius en el historial delictiu

A partir de tots els expedients oberts per la fiscalia de menors que constessin en la base de dades de la DGJJ en el moment de l'ingrés, es determinava si només hi havia fets sense violència o intimidació o si hi havia al menys un fet amb violència o intimidació.

Nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV

Nombre de criteris del trastorn dissociat descrit en el DSM-IV (Manual diagnòstic i estadístic dels trastorns mentals, quarta edició) (APA, 1995). Per a fer l'anàlisi de dades es varen establir dues categories:

- Complir menys de sis criteris del trastorn dissociat del DSM-IV
- Complir sis o més criteris del trastorn dissociat del DSM-IV

Tipus de consum de drogues

Aquesta variable descriu el tipus de consum de drogues que feia el subjecte abans de ser internat en el C.E. Montilivi. Aquesta informació s'obtenia a partir de les entrevistes inicials del psicòleg del centre. La variable quedava descrita mitjançant dos valors:

- Absència de consum o consum exclusiu d'alcohol o haixix o consum esporàdic d'altres drogues.
- Consum habitual de drogues il·legals diferents del haixix, consumeixi o no també alcohol i haixix.

Es d'assenyalar que no hi havia cap subjecte a la mostra que fos abstemi a tot tipus de drogues.

6.3.2.2. Variables dependents

Per a mesurar cadascuna de les variables dependents, variables de naturalesa quantitativa, s'han utilitzat dos tipus d'indicadors: d'una banda un que respectava la seva naturalesa quantitativa, i de l'altra un de tipus qualitatiu. Aquest segon feia referència a si la conducta antinormativa que es avaluada s'havia donat o no (per exemple: si ha fet alguna fugida o no).

A més, totes aquestes variables, llevat de la reincidència, s'han mesurat en relació als dies reals que el subjecte ha estat en el centre. Per dies reals d'estada entenem la diferència entre els dies teòrics d'estada en el centre, els compresos entre la data d'internament i la data de desinternament, i els dies que el participant ha estat absent del centre sense permís (fugat o en situació de no retorn).

Els dies teòrics són el resultat de la suma dels dies en que ha estat d'alta en el centre dins dels períodes estudiats (en relació als dos períodes que s'han descrit segons un individu estigui inclòs al grup control o al grup d'intervenció). El motiu de baixa del centre pot ser per que hagi finalitzat la seva mesura d'internament, per que hagi estat traslladat a un altre centre o bé per que sigui donat de baixa després d'un període llarg en situació de fugida o no retorn (en aquest cas acostumen a ser donats de baixa quan porten tres mesos en aquestes situacions)

En aquells casos en que el participant ja estava internat al centre en el moment d'iniciar-se el període de l'estudi, comptabilitzarem els dies reals des d'aquesta data i no des de la data d'internament, fins a la data de desinternament.

Alguns participants han ingressat amb posterioritat a l'inici del període i s'han desinternat abans que finalitzés el període d'estudi. Són aquells que han complert la totalitat de la seva mesura d'internament dins el període en estudi.

Finalment podem tenir participants que han ingressat amb posterioritat a l'inici del període i s'han desinternat en una data posterior a la finalització del

període. En aquest cas els dies teòrics deixen de comptar-ne en la data de finalització del període, malgrat encara romanguí internat en el centre.

I les variables fugides i no retorns han estat també mesurades en relació als dies que el subjecte ha estat sortint del centre sol o acompanyat d'un professional del centre (sense custòdia policial). Com no es disposava d'un registre real dels dies que cada subjecte havia sortit del centre, es va optar per considerar com a dies sortint els dies en que potencialment el subjecte podia haver sortit del centre. Això és, es considerava dies sortint el total de dies que el subjecte havia estat en règim semiobert o obert i sense complir una sanció que impedis fer sortides. Evidentment aquí no quedaven inclosos els subjectes que complien una mesura de règim tancat i gaudien de sortides del centre; però això era una situació tant extraordinària que el fet de no incloure-la no podia afectar als resultats (possiblement no hi havia cap cas entre els subjectes de la mostra).

Es va considerar que era necessari calcular el valor de totes les variables dependents excepte la reincidència en relació als dies reals d'estada i de les fugides i no retorns en relació als dies sortint per que per lògica aquests dos factors havien d'afectar al valors d'aquestes variables.

De fet, com es pot comprovar a les taules aquesta suposició queda confirmada per les dades.

Taula 6: Mitjanes de les conductes antinormatives - grups (a partir dels dies reals d'estada).

Conductes antinormatives	dies reals	n	Mitjana	Desviació típica	T
Expedients	>= 78	68	3,96	3,953	5,79***
	< 78	67	1,04	1,160	
Expedients fets violents	>= 78	68	1,41	1,979	4,41***
	< 78	67	,30	,603	
No retorn	>= 78	68	,84	,956	5,68***
	< 78	67	,13	,344	
Fugides	>= 78	68	,84	1,229	2,42*
	< 78	67	,43	,609	
Reincidència	>= 78	68	,85	1,995	1,70
	< 78	67	,36	1,334	
Exp / dies reals %	>= 78	68	2,46669	2,257613	- 1,38
	< 78	67	3,45754	5,435259	
Exps. Violents / dies reals %	>= 78	68	,8736	1,16266	0,22
	< 78	67	,9558	2,85251	
No retorn / dies sortint %	>= 78	68	,76232	1,175653	2,41*
	< 78	58	,31796	,829610	
No retorn / dies reals %	>= 78	68	,58731	,746526	1,44
	< 78	67	,35471	1,096887	
Fugides / dies sortint %	>= 78	68	,75670	1,322253	- 1,43
	< 78	58	1,44079	3,672364	
Fugides / dies reals%	>= 78	68	,4964	,67165	- 3,19**
	< 78	67	1,8112	3,32391	

Com es pot observar totes les variables dependents a excepció de la reincidència apareixen associades al nombre real d'estada en el centre. Però aquesta associació desapareix quan creem variables en les que el nombre de conductes antisocials es divideixen pel nombre de dies reals d'estada. Això no és així pel que fa les fugides, al contrari, la significació de l'associació augmenta; sí que desapareix l'associació en relació a la variable nombre de fugides dividida pel nombre de dies que s'han sortit del centre.

Taula 7: Mitjanes de les conductes antinormatives - grups (a partir dels dies que s'han sortit).

Conductes antinormatives	dies sortint	n	Mitjana	Desviació típica	t
Expedients	>= 76	69	3,33	3,633	3,09**
	< 76	66	1,65	2,569	
Expedient fets violents	>= 76	69	1,04	1,490	1,40
	< 76	66	,67	1,630	
No retorns	>= 76	69	,74	,918	3,91***
	< 76	66	,23	,549	
Fugides	>= 76	69	,84	1,158	2,49*
	< 76	66	,42	,725	
Reincidència	>= 76	69	,77	1,964	1,12
	< 76	66	,44	1,394	
Exp/dies reals %	>= 76	69	2,77612	2,303764	- 0,52
	< 76	66	3,14906	5,489577	
Exp.violents/dies reals %	>= 76	69	,6281	,90911	-1,58
	< 76	66	1,2137	2,93535	
NR/dies sortint %	>= 76	69	,53791	,688068	-0,23
	< 76	57	,58182	1,374265	
NR/dies reals %	>= 76	69	,62808	1,061715	1,99*
	< 76	66	,30856	,769392	
Fugides/dies sortint%	>= 76	69	,59357	,733331	- 2,23*
	< 76	57	1,65027	3,847730	
Fugides/dies reals%	>= 76	69	1,0918	1,69307	- 0,27
	< 76	66	1,2087	3,09435	

També en aquesta taula es pot observar que els no retorns i les fugides s'associen significativament al nombre de dies que han sortit del centre. Però de nou aquesta associació desapareix pels no retorns quan els dividim pel nombre de dies que s'han sortit. També de nou no és així pel que fa a les fugides; però sí que ho és quan dividim les fugides pel nombre de dies reals d'estada.

En conclusió, les variables creades dividint el nombre de comportaments antinormatius pel nombre de dies reals o el nombre de dies sortint són indicadors més vàlids al ser més independents del nombre de dies reals i del nombre de dies sortint.

A continuació es detallen les variables dependents utilitzades.

Expedients/dies reals X 100

Es considera expedient disciplinari aquella incidència que està qualificada així en la base de dades de justícia juvenil. S'obre un expedient disciplinari quan un intern fa una conducta considerada com falta greu o molt greu en la normativa de règim intern. Acceptem que un expedients disciplinari equival a un dia de tractament, que en un dia no es donen dos o més expedients disciplinaris i, en conseqüència, el valor d'aquesta variable es calcularà en funció de la operació següent:

$$\frac{\text{Nombre d'expedients disciplinaris} \times 100}{\text{Dies Reals}}$$

Expedients disciplinaris recodificada

Aquesta variable tindrà dos valors possibles: haver tingut algun expedient disciplinari o no haver tingut cap.

Expedients violents/dies reals X 100

Es considera expedient disciplinari per fet violent aquella incidència que està qualificada com expedient disciplinari motivat per una falta recollida en els articles 60 a), 60 b) 60 c), i art 61 a), 61 b) de la normativa de règim intern en la base de dades de justícia juvenil que recullen conductes violentes com amenaces, insults o agressions. El valor d'aquesta variable es calcularà en funció de la operació següent:

$$\frac{\text{Nombre d'expedients per fets violents} \times 100}{\text{Dies Reals}}$$

Expedients violents recodificada

Aquesta valors només té dos valors possibles: haver tingut algun expedient per haver comès algun fet violent o no haver tingut cap.

No retorns/dies reals X 100

Es considera no retorn la incidència de no tornar d'un permís a la llar familiar o d'una activitat externa programada a la que assisteixen els participants sense acompanyament dels educadors.

Donat que en un mateix dia no es pot donar més d'un no retorn, el càlcul s'ha fet mitjançant aquesta operació:

$$\frac{\text{Nombre de no retorns} \times 100}{\text{Dies Reals}}$$

No retorns/dies sortint X 100

Donat que en un mateix dia no es pot donar més d'un no retorn, el càlcul s'ha fet mitjançant aquesta operació:

$$\frac{\text{Nombre de no retorns} \times 100}{\text{Dies que s'han sortit}}$$

No retorns recodificada

Aquesta variable només té dos valors possibles: no haver tornat algun cop d'una sortida o d'un permís o haver tornat sempre.

Fugides en una sortida amb educadors

Les sortides des dins de la institució es van descartar per que havien estat molt poques.

Es considera una fugida en sortida amb educadors aquella incidència segons la qual el participant escapa del control de l'educador que l'acompanya i no retorna al centre.

Aquesta variable s'ha calculat com:

$$\frac{\text{Nombre de fugides} \times 100}{\text{Dies Reals}}$$

Fugides/dies sortint X 100

Aquesta variable s'ha calculat com:

$$\frac{\text{Nombre de fugides} \times 100}{\text{Dies Reals}}$$

Fugides recodificada

Aquesta variable només té dos valors possibles: haver fet alguna fugida o no haver fet cap.

Reincidència

Considerem reincidència durant el període d'estudi quan es donin les següents circumstàncies:

Quan el participant durant el període d'estudi (en relació als períodes esmentats per avaluar el sistema motivacional) és detingut i passa a disposició judicial o ingressa en un centre penitenciari; o bé quan la fiscalia de menors obre un nou expedient per un fet comès durant el període d'estudi.

El valor d'aquesta variable serà el nombre de cops que s'ha donat alguna d'aquestes circumstàncies.

Reincidència recodificada

Aquesta variable té dos valors possibles: haver reincidit durant el període d'estudi o no haver-ho fet.

6.3.3. Tractament estadístic

Les anàlisis estadístics realitzats han estat:

- Estadístics descriptius de tendència central i de dispersió per a totes les variables quantitatives estudiades (AMÓN, 1980).
- Classificació en intervals i distribució conjunta de freqüències per a una major comprensió de dades quantitatives (AMÓN, 1980).
- Taules de contingència per a variables no quantitatives (AMÓN, 1980).
- Prova *t d'Student* per a la comparació de mitjanes de variables quantitatives de dues mostres independents (GLASS i STANLEY, 1980).
- Prova X^2 de *Pearson* per a variables qualitatives amb dues mostres independents (GLASS i STANLEY, 1980).

El nivell de risc assumit per a tots els càlculs va ser del 0,05.

Els càlculs estadístics s'han realitzat amb el programa SPSS 11.5 per a windows.

7. Resultats

7.1. Descripció de la mostra

A la taula 8 apareixen les principals dades que descriuen la mostra utilitzada.

La mostra està integrada bàsicament per nois. Les desviacions tipus de la resta de variables ens constata l'existència de valors diversos i distants entre si.

La mostra està pràcticament repartida al 50% entre nascuts a l'Estat espanyol i nascuts a l'estranger pel que fa a l'origen dels subjectes; sent els estrangers nascuts al Magreb els més nombrosos. També comprovem una presència destacada d'interns d'ètnia àrab i d'interns en situació administrativa irregular.

Destaquem el baix nivell acadèmic dels participants. Només un 5% de la mostra té un nivell equivalent al cicle superior de l'ESO, que correspondria a l'edat mitjana de 16 anys. I més de la meitat, un 53% de la mostra, té un nivell igual o inferior al cicle inicial de l'educació primària. Un nivell equivalent al que correspon a nens de vuit anys de la població normalitzada.

Però la característica més important de la mostra és la presència sòlida de conductes antisocials que consoliden un patró antisocial. L'edat mitjana del seu primer delictes oficial és de 14 anys, en el moment de l'ingrés havien comès 10 delictes oficials de mitjana (algun participant arriba a acumular 40 fets). La majoria dels participants havien delinquit utilitzant la violència, i de mitjana compleixen sis criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV (compleixen els criteris per a ser diagnosticat d'aquest trastorn).

En coherència amb això, mostren una alta conflictivitat dins del centre. La majoria, 73%, se'ls ha incoat un expedient disciplinari, i la mitjana d'expedients per subjecte ha estat de 3 cada 100 dies. La xifra és més baixa en relació als expedients per fets violents, però segueix sent important: el 43% dels subjectes han tingut algun expedient d'aquest tipus.

I aquesta conducta antisocial es reflecteix també en un alt índex d'absències sense permís. El 33% ha fet algun no retorn d'una sortida sol del centre i el 41% ha protagonitzat alguna fugida durant sortides amb professionals.

També podem observar un alt índex de reincidència del 35%.

Pel que fa a la durada de l'internament, podem apreciar una mitjana d'estada teòrica baixa (4 mesos) i més baixa encara la mitjana d'estada real (tres mesos). Els dies que els participants han tingut possibilitat de sortir és quasi bé idèntica al dies d'estada real; la qual cosa indica que la majoria de participants han pogut sortir la majoria dels dies d'estada en el centre.

Taula 8: estadístics descriptius de les variables de l'estudi.

Variables	Valors	N	N	%	Mitjanes	Desv. tipus	
Sistema motivacional	G. intervenció	135	68	50			
	G. control		67	50			
Gènere	Homes	135	114	84			
	Dones		21	16			
Edat inici període d'estudi	11-21	135	135		16,15	1,40	
Origen	Espanya	135	78	58			
	Magreb		31	23			
	Europa no UE al 2003		18	13			
	Sudamèrica		5	4			
	Altres		3	2			
Ètnia	Caucàsic	120	51	38			
	Gitano		27	20			
	Àrab		31	23			
	Altres		11	8			
Situació administrativa	Regular	135	100	74			
	Irregular		35	26			
Nivell acadèmic real	Analfabet	135	26	19			
	Neo lector		13	9			
	Cicle inicial Ed. Prim..		34	25			
	Cicle mitjà Ed. Prim.		28	21			
	Cicle superior Ed. Prim.		12	9			
	Primer cicle ESO		15	11			
	Segon cicle ESO		7	5			
Edat primer delictes oficial	10-18	135			14,10	1,64	
N fets delictius a ingrès	1-40	135			10,42	8,88	
Tipus delictes de carrera delictiva	Sense violència o intim.	135	25	19			
	Algun amb violen. o inti		110	81			
N criteris T. Dissocial	0-10	85			5,54	2,38	
Tipus consum de drogues	Només haixix o alcohol	95	51	54			
	Altres drogues		44	46			
Dies teòrics d'estada	3-398	135			122,96	86,33	
Dies reals d'estada	2-326	135			96,61	75,80	
Dies sortint	0-325	135			86,99	68,82	
Expedients disciplinaris	0-17	135	Si	98	73	2,51	3,26
			No	37	27		
Exp. Disc./dies reals %	0-40	135			2,96	4,16	
Expedients per violència	0-12	135	Si	58	43	0,86	1,57
			No	77	57		
Exp. Viol./dies reals %	0-20	135			0,91	2,16	
No retorns de sortides sol	0-4	135	Si	45	33	0,49	0,80
			No	90	67		
No retorn / dies sortint %	0-7,89	126			0,56	1,05	
No retorn / dies reals %	0-7,14	135			0,47	0,94	
Fugides en sortides amb professionals	0-5	135	Si	55	41	0,64	0,99
			No	80	59		
Fugides / dies sortint %	0-25	126			1,07	2,68	
Fugides / dies reals %	0-20	135			1,15	2,47	
Reincidència durant el període d'estudi	0-13	135	Si	35	26	0,61	1,71
			No	100	74		

7.2. Sistema motivacional i comportament antinormatiu

Les dades de les taules 9 i 10 ens mostren si hi ha diferències en el comportament antinormatiu entre els subjectes que ja estaven en el centre abans d'aplicar-se el sistema motivacional (grup control) i els subjectes interns durant el període d'aplicació (grup d'intervenció).

Les dades que hem obtingut revelen la inexistència de diferències significatives entre els dos grups en comparació. Llevat de la variable "fugides en les sortides amb els professionals". S'ha trobat un 19% més de participants que han protagonitzat alguna fugida en el grup d'intervenció que en el grup de control.

Aquesta diferència podria atribuir-se al fet que, com es pot veure en la taula 11, els subjectes del grup d'intervenció han gaudit d'una mitjana de sortides més elevada que els subjectes del grup control. I com s'ha fet palès en l'apartat metodològic, existeix una relació significativa i positiva entre el nombre de dies que s'ha pogut sortir i el nombre de fugides. No en va, la relació entre grup d'intervenció i fugides desapareix quan utilitzem un indicador que controla el nombre de dies de sortida, nombre de fugides dividit per nombre de dies de sortida.

Ambdós grups són comparables pel que fa a la resta de variables d'estudi, a excepció del gènere. La taula 13 ens permet apreciar un percentatge significativament superior d'homes en el grup control.

Per controlar l'efecte d'aquesta variable sobre els resultats ens hem estimat realitzar el mateix anàlisi de comparació entre els dos grups separant els nois i les noies. A partir d'aquí vam comprovar uns resultats pràcticament idèntics; llevat de la variable no retorn. En les taules de contingència, apareix un percentatge significativament més alt de nois que no retornen de les sortides en el grup d'intervenció (46%) que en el grup control (27%). Novament podem atribuir-lo al fet que els participants en el grup d'intervenció han gaudit d'una mitjana de dies de sortida superior; ja que aquesta diferència significativa en

relació als no returns no es manté quan utilitzem un indicador que controla el nombre de dies que han sortit (nombre de no returns dividit pel nombre de dies que han sortit).

En l'anàlisi realitzat a les noies per separat, no apareix cap diferència significativa. Malgrat aquest resultar cal tenir present que els grups són extremadament petits.

Taula 9: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives del grup control i del grup intervenció. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Grup	n	Mitjana	Desviació típica	t
Reincidència	Control	67	0,67	1,58	0,43
	Intervenció	68	0,54	1,84	
Exp / dies reals %	Control	67	2,75	5,42	- 0,58
	Intervenció	68	3,16	2,38	
Exp. Violents /dies reals %	Control	67	1,14	2,86	1,20
	Intervenció	68	0,69	1,09	
No return / dies sortint %	Control	67	0,52	1,22	- 0,43
	Intervenció	68	0,60	0,87	
No return / dies reals %	Control	67	0,35	0,73	- 1,48
	Intervenció	68	0,59	1,11	
Fugides / dies sortint%	Control	67	1,23	3,48	0,65
	Intervenció	68	0,92	1,58	
Fugides / dies reals%	Control	67	1,03	2,94	- 0,56
	Intervenció	68	1,27	1,91	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 10: Valors Chi² del subjectes antinormatius (%) i grup en relació amb les conductes antinormatives.

Conductes antinormatives	Grup	n	(n) subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	Chi ²
Reincidència	Control	67	21	31	2,03
	Intervenció	68	14	21	
Expedients	Control	67	46	69	1,04
	Intervenció	68	52	76	
Expedients per fets violents	Control	67	28	42	0,08
	Intervenció	68	30	44	
No returns	Control	67	18	27	2,50
	Intervenció	68	27	40	
Fugides	Control	67	21	31	4,87*
	Intervenció	68	34	50	
Reincidència	Control	67	21	31	2,03
	Intervenció	68	14	21	
Expedients	Control	67	46	69	1,04
	Intervenció	68	52	76	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 11: mitjanes i desviacions tipus dies d'estada i dels dies que han sortit del grup control i del grup intervenció. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Dies	Grup	n	Mitjana	Desviació típica	t
Teòrics d'estada	Control	67	106,79	75,44	2,19*
	Intervenció	68	138,88	93,70	
Reals d'estada	Control	67	92,43	68,34	0,63
	Intervenció	68	100,74	82,79	
Amb possibilitat d'haver sortit	Control	67	73,67	61,80	2,26*
	Intervenció	68	100,12	73,18	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 12: mitjanes i desviacions tipus de les diferents variables individuals quantitatives del grup control i del grup intervenció. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Variables individuals	Grup	n	Mitjana	Desviació típica	t
Edat inici període	Control	67	16,01	1,31	- 1,02
	Intervenció	68	16,28	1,48	
Edat del primer fet	Control	67	14,06	1,60	- 0,25
	Intervenció	68	14,13	1,69	
Nombre de fets a l'ingrés	Control	67	11,33	9,80	1,18
	Intervenció	68	9,53	7,84	
Criteris Trastorn Dissocial DSM-IV	Control	45	5,40	2,46	- 0,58
	Intervenció	40	5,70	2,30	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 13: percentatges de subjectes amb un valor determinat en les diferents variables individuals dicotòmiques en el grup control i en el grup intervenció. També es presenten els valors Chi² amb la seva corresponent significació estadística.

Variables individuals	Valor considerat	Grup	n	n subjectes amb el valor considerat	% subjectes amb el valor considerat	Chi ²
Gènere	Home	Control	67	62	93	6,63*
		Intervenció	68	52	76	
Origen	Estranger	Control	67	26	39	0,64
		Intervenció	68	31	46	
Ètnia	Caucàsic	Control	67	30	45	0,32
		Intervenció	53	21	40	
Situació administrativa	Irregular	Control	67	16	24	0,29
		Intervenció	68	19	28	
Nivell acadèmic real	< Cicle mitjà Ed. Prim.	Control	67	38	57	0,37
		Intervenció	68	35	51	
Tipus delictes	Amb violència	Control	67	58	87	2,28
		Intervenció	68	52	76	
Tipus de consum de drogues	Haixix o alcohol	Control	49	27	55	0,08
		Intervenció	46	24	52	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

7.3. Variables individuals i comportament antinormatiu

7.3.1. Gènere i comportament antinormatiu

En les taules 14 i 15 es mostren els resultats de comparar el grup de nois i el de noies en relació als comportaments antinormatius.

Les úniques diferències significatives que s'aprecien són en relació al percentatge de subjectes que reincideixen o que protagonitzen fets violents. Hi ha un major percentatge de nois que protagonitzen aquests dos tipus de comportaments antinormatius.

El fet de que no apareixen diferències significatives en relació al nombre d'expedients violents dividit pel nombre de dies reals d'estada, fa pensar que la relació significativa entre gènere i nombre de subjectes amb expedients per fets violents pot ser deguda al fet de que els nois hagin estat de mitjana més dies reals d'estada.

Taula 14: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del gènere. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Gènere	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	Home	114	0,71	1,84	1,64
	Dona	21	0,05	0,22	
Exp / dies reals %	Home	114	3,10	4,40	0,92
	Dona	21	2,19	2,45	
Exp. violents/dies reals %	Home	114	1,03	2,32	0,10
	Dona	21	0,29	0,64	
No retorn / dies sortint %	Home	106	0,61	1,09	0,15
	Dona	20	0,30	0,75	
No retorn / dies reals %	Home	114	0,51	0,99	0,10
	Dona	21	0,25	0,59	
Fugides / dies sortint %	Home	106	1,19	2,90	0,10
	Dona	20	0,43	0,72	
Fugides / dies reals %	Home	114	1,09	2,48	- 0,62
	Dona	21	1,46	2,45	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 15: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del gènere. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Gènere	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	χ^2
Reincidència	Home	114	34	30	5,80*
	Dona	21	1	5	
Expedients	Home	114	86	75	2,98
	Dona	21	12	57	
Expedients per fets violents	Home	114	54	47	5,80*
	Dona	21	4	19	
No retorns	Home	114	41	36	2,28
	Dona	21	4	19	
Fugides	Home	114	47	41	0,07
	Dona	21	8	38	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.3.2. Edat a l'inici del període d'estudi i comportament antinormatiu

En les taules 16 i 17 apareixen els resultats de comparar els grups creats a partir de l'edat que tenien els subjectes quan va començar el període d'estudi on estaven inclosos segons pertanyien al grup d'intervenció o al grup control.

Les dades no mostren cap diferència significativa entre aquests dos grups.

Taula 16: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir de l'edat a l'inici del període d'estudi. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Edat a l'inici del període	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	≥ 17	55	0,44	1,18	- 0,96
	< 17	80	0,73	1,99	
Exp / dies reals %	≥ 17	55	2,69	2,41	- 0,61
	< 17	80	3,14	5,04	
Exp. Violents / dies reals %	≥ 17	55	0,71	1,08	- 0,13
	< 17	80	1,06	2,66	
No retorn / dies sortint %	≥ 17	52	0,67	1,28	0,98
	< 17	74	0,48	0,86	
No retorn / dies reals %	≥ 17	55	0,62	1,19	1,55
	< 17	80	0,37	0,71	
Fugides / dies sortint%	≥ 17	52	0,78	1,56	- 1,04
	< 17	74	1,28	3,25	
Fugides / dies reals%	≥ 17	55	0,99	1,98	- 0,62
	< 17	80	1,26	2,77	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 17: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir de l'edat d'inici en el període d'estudi. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Edat d'inici del període	n	n subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	χ^2
Reincidència	≥ 17	55	14	25	0,01
	< 17	80	21	26	
Expedients	≥ 17	55	41	75	0.18
	< 17	80	57	71	
Expedients per fets violents	≥ 17	55	23	42	0,05
	< 17	80	35	44	
No retorns	≥ 17	55	22	40	1,86
	< 17	80	23	29	
Fugides	≥ 17	55	22	40	0,021
	< 17	80	33	41	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.3.3. Lloc d'origen i comportament antinormatiu

En les taules 18 i 19 es mostren els resultats de comparar els subjectes nascuts a l'estranger amb els nascuts en l'Estat espanyol en relació als comportaments antinormatius.

Com es pot apreciar hi ha una relació prou consistent entre el fet d'haver nascut a l'estranger i les fugides en les sortides amb professionals. Els interns nascuts a l'estranger significativament protagonitzen de mitjana més fugides en relació als dies que han sortit i tenen un major i significatiu percentatge de subjectes que han protagonitzat alguna fugida. També s'aprecia una tendència clara en aquest sentit pel que fa a la mitjana de fugides dividides pel nombre de dies reals.

Per una altra banda, s'observa un major i significatiu percentatge de subjectes que han protagonitzat un fet violent entre els nascuts a l'Estat espanyol; però aquí la relació no és tant consistent ja que en la comparació dels grups en relació al nombre d'expedients per fets violents dividit pel nombre de dies reals d'estada no hi ha un resultat significatiu ni tant sols una tendència en cap sentit.

Taula 18: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del lloc d'origen. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Lloc d'origen	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	Estranger	57	0,42	1,07	- 1,08
	Espanya	78	0,74	2,05	
Exp / dies reals %	Estranger	57	3,04	5,59	0,19
	Espanya	78	2,89	2,73	
Exp. Violents / dies reals %	Estranger	57	0,72	2,69	- 0,90
	Espanya	78	1,06	1,69	
No retorn / dies sortint %	Estranger	54	0,46	0,91	- 0,92
	Espanya	72	0,63	1,15	
No retorn / dies reals %	Estranger	57	0,33	0,69	- 1,52
	Espanya	78	0,58	1,08	
Fugides / dies sortint %	Estranger	54	1,47	3,67	1,44
	Espanya	72	0,77	1,55	
Fugides / dies reals %	Estranger	57	2,02	3,46	- 3,66***
	Espanya	78	0,51	0,97	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 19: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del lloc d'origen. També es presenten els valors Chi² amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Lloc d'origen	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	Chi ²
Reincidència	Estranger	57	14	25	0,10
	Espanya	78	21	27	
Expedients	Estranger	57	38	67	1,74
	Espanya	78	60	77	
Expedients per fets violents	Estranger	57	17	30	6,95**
	Espanya	78	41	53	
No retorn	Estranger	57	15	26	2,19
	Espanya	78	30	38	
Fugides	Estranger	57	29	51	4,19*
	Espanya	78	26	33	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

7.3.4. Ètnia i comportament antinormatiu

En les taules 20 i 21 apareixen els resultats de comparar els subjectes d'ètnia caucàsica amb els subjectes d'altres ètnies en relació als diferents comportaments antinormatius.

S'aprecia una associació consistent entre l'ètnia i les fugides. Els subjectes que no són d'ètnia caucàsica protagonitzen de manera significativa més fugides tant en relació als dies reals d'estada com en relació als dies que han sortit. També hi ha significativament un percentatge major de subjectes que han fet alguna fugida entre els subjectes que no són d'ètnia caucàsica.

Taula 20: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir de l'ètnia. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Ètnia	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	Altres	69	0,58	1,38	0,81
	Caucàsics	51	0,39	1,10	
Exp / dies reals %	Altres	69	3,16	5,31	1,08
	Caucàsics	51	2,29	2,35	
Exp. Violents / dies reals %	Altres	69	1,10	2,80	0,52
	Caucàsics	51	0,41	1,29	
No retorn / dies sortint %	Altres	64	0,52	0,91	- 0,47
	Caucàsics	48	0,62	1,28	
No retorn / dies reals %	Altres	69	0,47	1,08	- 0,10
	Caucàsics	51	0,47	0,78	
Fugides / dies sortint %	Altres	64	1,56	3,59	2,16*
	Caucàsics	48	0,41	0,93	
Fugides / dies reals %	Altres	69	1,34	2,98	2,45*
	Caucàsics	51	0,30	0,64	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 21: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir de l'ètnia. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Ètnia	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	χ^2
Reincidència	Altres	69	21	30	1,17
	Caucàsics	51	11	22	
Expedients	Altres	69	48	70	0,13
	Caucàsics	51	37	73	
Expedients per fets violents	Altres	69	29	42	0,95
	Caucàsics	51	26	51	
No retorns	Altres	69	21	30	0,61
	Caucàsics	51	19	37	
Fugides	Altres	69	32	46	6,59*
	Caucàsics	51	12	24	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.3.5. Situació administrativa i comportament antinormatiu

En les taules 22 i 23 podem observar els resultats de comparar els comportaments antinormatius dels participants en funció de la seva situació administrativa en l'Estat espanyol.

Apareixen dues associacions força consistentes. El fet d'estar irregular s'associa amb les fugides i el fet d'estar en una situació regularitzada s'associa amb el fet de no tornar de les sortides.

Els subjectes que no tenen regularitzada la seva residència en l'Estat Espanyol protagonitzen de manera significativa més fugides en les sortides amb els professionals, tant en relació als dies reals d'estada com en relació als dies que han sortit. A més, entre aquests subjectes hi ha un percentatge major i també significatiu de subjectes que han fet alguna fugida.

En canvi, els subjectes que sí tenen regularitzada la seva residència en l'Estat espanyol no tornen significativament més sovint de les sortides que fan ells sol,

tant en relació als dies reals d'estada com en relació als dies que han sortit. Igualment, entre aquests subjectes hi ha un percentatge significativament major de subjectes que algun cop no han tornat d'una sortida.

Podem observar un altra diferència significativa. Entre els nois que tenen regularitzada la seva situació administrativa en l'Estat espanyol, hi ha un percentatge significativament major de nois que han estat sancionats per haver comés un fet violent. No obstant, aquesta associació no és tant consistent, ja que no s'aprecia cap diferència significativa en relació al nombre d'expedients per fets violents dividit pel nombre de dies reals d'estada.

Taula 22: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives del grup de subjectes en situació administrativa irregular i del grup de subjectes en situació administrativa regular. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Situació administrativa	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	Regular	100	0,74	1,95	1,53
	Irregular	35	0,23	0,55	
Exp / dies reals %	Regular	100	2,71	2,76	- 1,18
	Irregular	35	3,68	6,75	
Exp. violents/dies reals %	Regular	100	0,93	1,54	0,39
	Irregular	35	0,88	3,40	
No retorn / dies sortint %	Regular	93	0,67	1,15	2,06*
	Irregular	33	0,24	0,61	
No retorn / dies reals %	Regular	100	0,58	1,04	2,25*
	Irregular	35	0,17	0,43	
Fugides / dies sortint %	Regular	93	0,72	1,47	- 2,50*
	Irregular	33	2,05	4,54	
Fugides / dies reals %	Regular	100	0,59	1,39	- 4,79***
	Irregular	35	2,74	3,85	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 23: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives del grup de subjectes en situació administrativa irregular i del grup de subjectes en situació administrativa regular. També es presenten els valors Chi² amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Situació administrativa	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	Chi ²
Reincidència	Regular	100	29	29	1,90
	Irregular	35	6	17	
Expedients	Regular	100	74	74	0,38
	Irregular	35	24	69	
Expedients per fets violents	Regular	100	49	49	5,74*
	Irregular	35	9	26	
No retorns	Regular	100	39	39	5,57*
	Irregular	35	6	17	
Fugides	Regular	100	34	34	7,26**
	Irregular	35	21	60	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

7.3.6. Nivell acadèmic real i comportament antinormatiu

En les taules 24 i 25 es mostren els resultats de comparar en relació als comportaments antinormatius als grups de subjectes creats en funció del seu nivell acadèmic real.

Podem veure una associació bastant consistent en relació als no retorns de permisos. Els subjectes amb un nivell acadèmic més alt tenen una mitjana significativament més alta en els no retorns dividit pel nombre de dies reals; i apareix una tendència en el mateix sentit pel que fa als no retorns dividit pel nombre de dies sortint. A més, hi ha un significatiu i major percentatge de subjectes amb un nivell acadèmic més alt que amb fet algun no retorn.

Hi ha altres diferències significatives. Per una banda, i ha un major i significatiu percentatge de subjectes amb un nivell acadèmic més alt que han fet algun nou fet delictiu, alguna falta disciplinària o alguna falta disciplinària violenta. D'una altra banda, els subjectes amb un nivell acadèmic més baix significativament han fet més fugides dividides pel nombre de dies reals.

Taula 24: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nivell acadèmic real. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Nivell acadèmic real	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	≥ 1er c. Ed.. Prim.	62	0,77	1,58	1,04
	< 1er c. Ed.. Prim	73	0,47	1,81	
Exp. / dies reals %	≥ 1er c. Ed.. Prim.	62	2,86	2,41	- 0,24
	< 1er c. Ed.. Prim	73	3,04	5,22	
Exp. Violents / dies reals %	≥ 1er c. Ed.. Prim.	62	0,88	1,12	- 0,18
	< 1er c. Ed.. Prim	73	0,95	2,77	
No retorn / dies sortint %	≥ 1er c. Ed.. Prim.	59	0,67	0,89	1,10
	< 1er c. Ed.. Prim	67	0,46	1,19	
No retorn / dies reals %	≥ 1er c. Ed.. Prim.	62	0,65	1,12	1,99*
	< 1er c. Ed.. Prim	73	0,32	0,73	
Fugides / dies sortint %	≥ 1er c. Ed.. Prim.	59	0,60	0,98	- 1,86
	< 1er c. Ed.. Prim	67	1,49	3,53	
Fugides / dies reals %	≥ 1er c. Ed.. Prim.	62	0,58	1,16	- 2,50*
	< 1er c. Ed.. Prim	73	1,63	3,11	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 25: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nivell acadèmic real. També es presenten els valors Chi² amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Nivell escolar real	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	Chi ²
Reincidència	≥ 1er c.Ed.. Prim.	62	23	37	7,45**
	< 1er c. Ed.. Prim	73	12	16	
Expedients	≥ 1er c.Ed.. Prim.	62	52	84	7,33**
	< 1er c. Ed.. Prim	73	46	63	
Expedients per fets violents	≥ 1er c.Ed.. Prim.	62	35	56	8,51**
	< 1er c. Ed.. Prim	73	23	32	
No retorn	≥ 1er c.Ed.. Prim.	62	28	45	7,22**
	< 1er c. Ed.. Prim	73	17	23	
Fugides	≥ 1er c.Ed.. Prim.	62	24	39	0,20
	< 1er c. Ed.. Prim	73	31	42	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

7.3.7. Edat primer delictes oficial i comportament antinormatiu

En les taules 26 i 27 podem observar els resultats de comparar en relació als comportaments antinormatius als subjectes que havien fet el seu primer delictes oficial abans dels 14 anys amb els que l'havien fet a partir d'aquesta edat.

Només apareix una diferència significativa. Entre els que havien fet el seu primer delictes oficial més joves, hi ha un major i significatiu percentatge de subjectes que estat sancionats per haver fet alguna falta violenta; però la relació no és gaire consistent ja que no hi ha ni una tendència en el mateix sentit quan es comparen els grups en relació al nombre d'expedients per fets violents dividit pel nombre de dies reals.

Taula 26: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir de l'edat del primer delictes oficial. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Edat primer delictes oficial	n	Mitjana	Desviació típica	t
Reincidència	≥ 14	84	0,42	1,25	- 1,67
	< 14	51	0,92	2,52	
Exp / dies reals %	≥ 14	84	2,59	4,58	- 1,31
	< 14	51	3,56	3,33	
Exp. violents / dies reals %	≥ 14	84	0,69	2,26	0,20
	< 14	51	1,28	1,97	
No retorn / dies sortint %	≥ 14	78	0,65	1,20	1,29
	< 14	48	0,40	0,74	
No retorn / dies reals %	≥ 14	84	0,50	0,82	0,37
	< 14	51	0,43	1,12	
Fugides / dies sortint%	≥ 14	78	1,13	3,11	0,34
	< 14	48	0,97	1,83	
Fugides / dies reals%	≥ 14	84	1,30	2,73	0,22
	< 14	51	0,91	1,98	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 27: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir de l'edat del primer fet delictiu. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Edat primer delictes oficial	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	χ^2
Reincidència	≥ 14	84	17	20	3,74
	< 14	51	18	35	
Expedients	≥ 14	84	60	71	0,15
	< 14	51	38	75	
Expedients per fets violents	≥ 14	84	30	36	4,77*
	< 14	51	28	55	
No retorns	≥ 14	84	31	37	1,28
	< 14	51	14	27	
Fugides	≥ 14	84	36	43	0,41
	< 14	51	19	37	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.3.8. Nombre de fets delictius oficials al moment de l'ingrés i comportament antinormatiu

En les taules 28 i 29 hi ha els resultats de comparar en relació als comportaments antinormatius els grups creats a partir del nombre de fets delictius oficials comesos en el moment de l'ingrés.

Es poden constatar dues associacions molt consistents pel que a la reincidència i als no retorns.

Els subjectes que havien fet més fets delictius al moment de l'ingrés significativament han reincidit més i no han retornat de les sortides més sovint (això pel que fa als dos indicadors dels no retorns: en relació als dies reals d'estada i en relació als dies que s'ha sortit). A més, entre aquests subjectes hi ha de manera significativa majors percentatges de subjectes que algun cop han reincidit o no han tornat d'un permís.

Podem observar dues diferències significatives més. Entre els subjectes que havien comés més fets delictius oficials al moment de l'ingrés hi ha de manera

significativa majors percentatges de subjectes que algun cop han estat sancionats amb un expedient o amb un expedient per un fet violent.

Taula 28: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nombre de fets delictius al moment de l'ingrés. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Fets delictius a l'ingrés	n	Mitjana	Desviació tipus	t
Reincidència	≥ 8	70	1,06	2,26	3,28**
	< 8	65	0,12	0,42	
Exp. / dies reals %	≥ 8	70	3,16	2,97	0,59
	< 8	65	2,74	5,17	
Exp. Violents / dies reals %	≥ 8	70	1,05	1,75	0,77
	< 8	65	0,77	2,54	
No retorn / dies sortint %	≥ 8	65	0,78	1,28	2,53*
	< 8	61	0,32	0,67	
No retorn / dies reals %	≥ 8	70	0,63	1,13	2,01*
	< 8	65	0,31	0,64	
Fugides / dies sortint %	≥ 8	65	0,93	1,62	- 0,62
	< 8	61	1,22	3,48	
Fugides / dies reals %	≥ 8	70	0,88	1,77	- 1,34
	< 8	65	1,44	3,04	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 29: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del nombre de fets al moment de l'ingrés. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Fets delictius a l'ingrés	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	χ^2
Reincidència	≥ 8	70	29	41	18,19***
	< 8	65	6	9	
Expedients	≥ 8	70	56	80	4,01*
	< 8	65	42	65	
Expedients per fets violents	≥ 8	70	36	51	4,25*
	< 8	65	22	34	
No retorns	≥ 8	70	29	41	4,29*
	< 8	65	16	25	
Fugides	≥ 8	70	29	41	0,03
	< 8	65	26	40	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.3.9. Tipus de fets delictius i comportament antinormatiu

En les taules 30 i 31 es mostren les diferències en el comportament antinormatiu que s'han trobat entre els subjectes que en la seva història delictiva no hi ha cap fet delictiu amb violència o intimidació i els que sí tenen algun fet delictiu amb violència o intimidació.

Podem veure dues relacions molt consistentes, però inverses, en relació als no retorns i les fugides.

Al contrari, els subjectes que no tenen cap fet violent en la seva història delictiva, significativament s'han fugat més sovint, tant en relació als dies reals d'estada com als dies que han sortit. Igualment, entre aquests subjectes hi ha de manera significativa major percentatge de subjectes que algun cop han fet una fugida.

Els subjectes que han fet algun delictu amb violència significativament han fet més no retorns, tant en relació als dies reals d'estada com als dies que han

sortit. A més, entre aquests subjectes hi ha de manera significativa major percentatge d'interns que algun cop no han tornat d'una sortida.

També, entre aquesta darrers subjectes, hi ha significativament més subjectes que algun cop han estat sancionats per haver comès una falta disciplinària violenta. No obstant, aquesta relació no és tant consistent perquè no hi ha ni una tendència en aquest sentit en relació al nombre de sancions disciplinàries per fets d'aquest tipus en relació als dies reals d'estada.

Taula 30: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir dels tipus de fets delictius. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Tipus de fets delictius	n	Mitjana	Desviació típica.	t
Reincidència	Sense violència	25	0,92	2,90	1,01
	Algun violència amb	110	0,54	1,31	
Exp. / dies reals %	Sense violència	25	4,30	7,88	1,81
	Algun violència amb	110	2,65	2,67	
Exp. Violents / dies reals %	Sense violència	25	0,94	3,99	0,08
	Algun violència amb	110	0,91	1,50	
No retorn / dies sortint %	Sense violència	25	0,17	0,61	- 2,08*
	Algun violència amb	101	0,65	1,12	
No retorn / dies reals %	Sense violència	25	0,11	0,34	- 2,19*
	Algun violència amb	110	0,56	1,01	
Fugides / dies sortint %	Sense violència	25	2,04	5,05	2,05*
	Algun violència amb	101	0,83	1,61	
Fugides / dies reals %	Sense violència	25	3,09	4,35	4,68***
	Algun violència amb	110	0,71	1,51	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 31: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del tipus de fets delictius. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Tipus de fets delictius	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius	χ^2
Reincidència	Sense violència	25	4	16	1,57
	Algun amb violència	110	31	28	
Expedients	Sense violència	25	16	64	1,14
	Algun amb violència	110	82	75	
Expedients per fets violents	Sense violència	25	5	20	6,60*
	Algun amb violència	110	53	48	
No retorns	Sense violència	25	3	12	6,28*
	Algun amb violència	110	42	38	
Fugides	Sense violència	25	15	60	4,71*
	Algun amb violència	110	40	36	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.3.10. El nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV i el comportament antinormatiu

En les taules 32 i 33 estan representades les diferències en comportament antinormatiu dels grups creats a partir del nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV.

Podem constatar unes relacions consistents pel que fa a la reincidència i als expedients disciplinaris.

Els subjectes que compleixen més criteris del Trastorn dissociat de manera significativa reincideixen més i són sancionats més sovint. A més, entre aquests subjectes també, de manera significativa, hi ha un major percentatge de subjectes que han comès nous delictes i o que han estat sancionats alguna vegada.

Taula 32: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Criteris del T.D. DSM-IV	n	Mitjana	Desviació tipus.	t
Reincidència	≥ 6	46	1,37	2,69	2,40*
	< 6	39	0,31	0,69	
Exp. / dies reals %	≥ 6	46	2,87	2,21	2,24*
	< 6	39	1,83	2,37	
Exp. Violents / dies reals %	≥ 6	46	1,02	1,21	0,72
	< 6	39	0,70	1,26	
No retorn / dies sortint %	≥ 6	43	0,57	0,86	0,56
	< 6	35	0,47	0,73	
No retorn / dies reals %	≥ 6	46	0,46	0,75	0,65
	< 6	39	0,36	0,60	
Fugides / dies sortint %	≥ 6	43	1,10	1,66	1,39
	< 6	35	0,62	1,29	
Fugides / dies reals %	≥ 6	46	0,82	1,22	0,15
	< 6	39	0,46	1,00	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 33: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV. També es presenten els valors Chi² amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Criteris del T.D. DSM-IV	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius del grup	Chi ²
Reincidència	≥ 6	46	21	46	5,93*
	< 6	39	8	21	
Expedients	≥ 6	46	40	87	6,13*
	< 6	39	25	64	
Expedients per fets violents	≥ 6	46	29	63	3,22
	< 6	39	17	44	
No retorn	≥ 6	46	17	37	0,01
	< 6	39	14	36	
Fugides	≥ 6	46	22	48	2,56
	< 6	39	12	31	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

7.3.11. Tipus de consum de drogues i comportament antinormatiu

En les taules 34 i 35 podem observar les diferències en comportament antinormatiu entre els subjectes que o bé no consumeixen drogues o només consumeixen haixix o alcohol o fan un consum esporàdic de drogues il·legals i els que consumeixen drogues il·legals de manera habitual.

No s'aprecia cap diferència significativa entre aquests dos grups.

Taula 34: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del tipus de consum de drogues. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Tipus de consum de drogues	n	Mitjana	Desviació típica.	t
Reincidència	Il·legals habituals	44	0,77	1,84	- 0,12
	No il·legals habituals	51	0,82	2,13	
Exp. / dies reals %	Il·legals habituals	44	2,16	2,23	- 1,52
	No il·legals habituals	51	3,57	5,80	
Exp. Violents / dies reals %	Il·legals habituals	44	0,82	1,32	- 1,25
	No il·legals habituals	51	1,45	3,11	
No retorn / dies sortint %	Il·legals habituals	40	0,61	0,96	0,82
	No il·legals habituals	49	0,47	0,69	
No retorn / dies reals %	Il·legals habituals	44	0,45	0,77	0,27
	No il·legals habituals	51	0,41	0,66	
Fugides / dies sortint%	Il·legals habituals	40	0,92	1,65	- 0,58
	No il·legals habituals	49	1,30	3,74	
Fugides / dies reals%	Il·legals habituals	44	0,66	1,26	- 0,70
	No il·legals habituals	51	0,99	2,88	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Taula 35: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del tipus de consum de drogues. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.

Conductes antinormatives	Tipus de consum de drogues	n	N subjectes antinormatius	% subjectes antinormatius	χ^2
Reincidència	Il·legals habituals	44	11	25	1,64
	No il·legals habituals	51	19	37	
Expedients	Il·legals habituals	44	30	70	3,45
	No il·legals habituals	51	43	53	
Expedients per fets violents	Il·legals habituals	44	22	50	0,74
	No il·legals habituals	51	30	59	
No retorns	Il·legals habituals	44	14	32	0,56
	No il·legals habituals	51	20	39	
Fugides	Il·legals habituals	44	15	34	0,81
	No il·legals habituals	51	22	43	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

7.4. Resum dels resultats

En la taula 36 apareixen esquematitzades les relacions significatives.

En primer lloc, queda clar que el sistema motivacional no apareix associat de manera consistent amb variacions en els comportaments antinormatius.

En segon lloc, que apareixen molt poques associacions significatives en relació a l'elevat nombre de variables estudiades.

En tercer lloc, les relacions entre les variables individuals i els comportaments antinormatius dibuixen com dos perfils de subjectes.

D'una banda, hi hauria uns subjectes, amb la situació administrativa en l'Estat espanyol regularitzada, amb un perfil força antisocial (més fets previs a l'ingrés, haurien fet delictes violents i complirien més criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV) que serien els que més sovint no tornarien de les sortides i més sovint farien nous delictes. Curiosament, aquests subjectes tindrien un nivell acadèmic igual o superior al de la meitat de la mostra.

D'una altra banda, hi hauria uns altres caracteritzats per ser immigrants d'ètnies diverses en situació irregular, amb baix nivell acadèmic i sense delictes violents en la seva història delictiva, els quals serien els que protagonitzarien fugides més sovint.

I en quart lloc, és de destacar que la única variable individual que s'associa de manera consistent amb els expedients disciplinaris és el nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV. Això és de destacar perquè la variable expedients disciplinaris engloba en gran part als expedients violents, fugides i no retorns, ja que per totes aquestes conductes és obert un expedient disciplinari, sempre i quan l'intern torni al centre.

Taula 36: resum de les associacions significatives

	Expedients Dies reals	Expedients dicotòmica	Exps. Violents Dies reals	Exps. Violents dicotòmica	Fugides Dies reals	Fugides Dies sortint.	Fugides dicotòmica	No retorns Dies reals	No retorns Dies sortint	No retorns dicotòmica	Reincidència	Reincidència dicotòmica
Sistema Motivacional							↑ Intervenció					
Gènere				↑Homes								↑Homes
Edat inici												
Origen				↑Espanya	↑estrang.		↑estranger					
Ètnia					↑no caucàsic	↑no caucàsic	↑no caucàsic					
Situació Administrativa				↑regular	↑irregular	↑irregular	↑irregular	↑regular	↑regular	↑regular		
Nivell Acadèmic		↑alt		↑alt	↑baix			↑alt		↑alt		↑alt
Edat 1er fet				↑<14								
Nombre de fets				↑+				↑+	↑+	↑+	↑+	↑+
Tipus de fet				↑violent	↑no violent	↑no violent	↑no violent	↑violent	↑violent	↑violent		
Críters T. Dissocial	↑+	↑+									↑+	↑+
Consum Drogues												

La fletxa ↑ significa que el valor de la variable independent que està a continuació de la fletxa s'associa a una major elicitació del comportament antinormatiu d'aquella columna.

8. Conclusions

1. L'anàlisi dels factors associats al comportament antinormatiu dels interns d'un centre de justícia juvenil és d'una alta complexitat, degut a l'existència d'un gran nombre de factors que poden interactuar entre ells.
2. Per avaluar l'evolució dels interns d'un centre de justícia juvenil i els factors associats als comportaments antinormatius (faltes disciplinaries, fugides no retorns, comissió de nous fets delictius) és necessari controlar l'efecte del nombre de dies reals d'estada i del nombre de dies que cada intern ha sortit efectivament del centre.
3. La mostra d'aquest estudi és caracteritzada per ser alhora molt diversa i molt antisocial.
4. Malgrat que els índexs de conducta antisocial dels participants, durant l'internament, són molt elevats, es fa palès el fet que el centre disposa d'alta capacitat de contenció. També que un nombre considerable de participants mantenen una conducta prou adaptada durant el seu internament.
5. Segons els resultats d'aquest estudi, l'aplicació d'un sistema motivacional en el Centre Educatiu Montilivi no s'ha associat a una reducció de les principals conductes antisocials dels seus interns durant el primer any d'aplicació.
6. Les variables individuals gènere, edat en el moment d'inici del període d'estudi, edat del primer fet delictiu oficial i tipus de consum de drogues no mostren una associació consistent amb cap comportament antinormatiu dels interns del C. E. Montilivi estudiats.

7. El fet d'haver nascut fora de l'Estat espanyol s'associa a una major probabilitat de protagonitzar fugides en les sortides amb professionals.
8. El fet de ser d'una ètnia diferent a la caucàsica, s'associa a una major probabilitat de protagonitzar fugides en les sortides amb professionals.
9. El fet de no tenir regularitzada la permanència en l'Estat espanyol s'associa a una major probabilitat de protagonitzar fugides en les sortides amb professionals, però amb una probabilitat més baixa de no tornar de les sortides sense acompanyament.
10. El fet de tenir un nivell acadèmic real inferior al de la meitat de la mostra s'associa a una major probabilitat de protagonitzar fugides en les sortides amb professionals, però a una menor probabilitat de no tornar de les sortides sense acompanyament.
11. El nombre de fets delictius oficials en el moment de l'ingrés s'associa a major probabilitat de cometre nous fets durant l'internament i de no tornar de les sortides sense acompanyament.
12. El fet de no tenir delictes amb violència o intimidació en la història delictiva oficial del subjecte, s'associa a major probabilitat de protagonitzar fugides en les sortides amb educadors; però el fet de tenir delictes amb violència o intimidació en la història delictiva, s'associa a major probabilitat de no tornar de les sortides sense acompanyament.
13. Apareix una associació positiva entre el nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV i la probabilitat de ser sancionat per haver comés una falta disciplinar o bé cometre un nou delicte durant l'internament.

14. La probabilitat de cometre nous delictes durant l'internament s'associa de manera positiva amb el nombre de fets delictius en el moment de l'ingrés i amb el nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV.
15. La probabilitat de protagonitzar una fugida en una sortida amb professionals s'associa al fet d'haver nascut a l'estranger, ser d'una ètnia diferent de la caucàsica, estar en situació administrativa irregular en l'Estat espanyol, tenir un nivell acadèmic baix i no tenir fets amb violència o intimidació en la història delictiva.
16. La probabilitat de no tornar de les sortides sense acompanyament s'associen a tenir regularitzada la situació administrativa en l'Estat espanyol, tenir un nivell acadèmic igual o superior al de la meitat de la mostra, haver fet algun delictes amb violència o intimidació i de manera positiva al nombre de fets delictius comesos fins al moment de l'ingrés.
17. No apareixen associacions consistents amb la probabilitat de ser sancionat per un falta disciplinària que inclogui la violència o la intimidació.
18. La probabilitat de ser sancionat per qualsevol falta disciplinària greu o molt greu s'associa de manera positiva al nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV.

9. Discussió i propostes

9.1. Aspectes metodològics

En relació als aspectes metodològics destacar la gran complexitat a l'hora d'analitzar els factors associats amb el comportament antisocial dels interns d'un centre de justícia juvenil. Trobem gran varietat de factors que són susceptibles de canvis ràpids en el temps o amb l'aparició de nous. A més, aquests factors, poden interactuar de diverses maneres. Per exemple, pot ser que l'ètnia no aparegui associada amb el comportament antisocial, però si, com ha passat recentment, es dóna una arribada en massa d'immigrants als centres, podrem apreciar associacions d'aquesta variable (ètnia) amb aquest tipus de comportament.

Per tant, convé fugir de plantejaments simplistes. No podem afirmar que, per exemple, un any han augmentat les fugides en les sortides amb professionals en un centre, a partir només de comparar el nombre de fugides entre un any i l'altre. Cal controlar el nombre d'interns que hi havia en el centre, el nombre de dies reals d'internament, els nombre de sortides realitzades amb professionals, la intervenció que es fa en el centre i les característiques dels interns, com a mínim, per aconseguir resultats vàlids que orientin sobre possibles solucions.

Les solucions dependran de conèixer de forma prèvia aquells factors que estan associats amb l'augment de les fugides. No caldrà donar el mateix tractament si l'augment de les fugides, està associat a un major nombre d'interns en situació administrativa irregular, que si el factor associat respon a una política de personal contrària a cobrir les baixes dels educadors del centre.

En aquest estudi, tot i que hem intentat analitzar un nombre important de variables, és evident que no podem ser exhaustius per les limitacions que

imposen la naturalesa pròpia de les variables associades a la conducta antisocial i el mateix context.

9.2. Característiques de la mostra

La mostra està formada per subjectes que manifesten valors molt diversos en les variables en estudi. Al mateix temps, aquesta mateixa mostra, descriu globalment, un perfil greu de conducta antisocial dels seus integrants. També un nivell acadèmic molt baix i un important consum de tòxics de bona part dels participants.

Aquestes característiques són molt similars a les trobades en altres dos estudis realitzats en el Centre Educatiu l'Esperança (FORCADELL i PÉREZ, 1987) i el Centre Educatiu l'Alzina (FORCADELL *et al.*, 2003).

En aquests estudis, la mitjana d'edat de comissió del primer delictes oficial es trobava entre els 13-14 anys i el nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV oscil·lava entre 5 i 7 criteris de mitjana. També la majoria de subjectes havien delinquit utilitzant la violència o/i la intimidació.

En ambdues recerques es constata l'elevat índex de consum de substàncies tòxiques per part dels menors explorats.

En aquests estudis, no arriba al 10% el nombre de menors amb un nivell escolar d'acord amb la seva edat cronològica. La immensa majoria tenen un nivell acadèmic real inferior al nivell propi del cicle superior de primària i també s'evidencia una notable presència d'analfabets.

Pel que fa al comportament antinormatiu durant l'internament, les dades també són similars, tot i algunes diferències. Malgrat aquestes diferències, en els estudis podem comprovar un nivell alt de comportament antisocial durant l'internament.

El nombre de subjectes que han comès alguna falta disciplinaria en els tres estudis és alt. Tot i que més baixa en el C.E. l'Esperança (32%) que en els altres dos centres (al voltant del 70%). En el C.E. Montilivi i en el C.E. l'Esperança el percentatge de subjectes que han realitzat algun no retorn és molt similar (33 i 36 per cent respectivament) i en el C.E. l'Alzina el percentatge entre els que havien sortit era lleugerament superior (49%). Pel que fa a les fugides en sortides amb professionals les dades són a la inversa. En el C.E. l'Alzina trobem un 22% de subjectes que han realitzat alguna fugida en sortides amb educadors; en canvi, en els altres dos centres els percentatges han estat del 41 i del 48 per cent respectivament.

Les tres mostres sí que són força diferents en relació a l'ètnia dels seus interns. En els tres centres, C.E. l'Esperança, C.E. l'Alzina i C.E. Montilivi, trobem els percentatges de subjectes d'ètnies diferents següents (en l'ordre que s'han esmentat els tres centres): caucàsics (65, 58 i 38), gitanos (19, 36 i 20), magrebins (inclosa en altres, 5 i 23) i altres (5, 2 i 8). Dades que constaten el fort augment de la immigració en els darrers anys.

Totes aquestes dades posen en evidència algunes de les necessitats bàsiques d'intervenció en els centres de justícia juvenil: l'abordatge de la conducta antisocial, del consum de drogues i millora del seu nivell acadèmic.

Aquestes necessitats contrasten amb els recursos i programes d'intervenció dels centres de la Direcció General de Justícia Juvenil de la Generalitat de Catalunya.

Només en el C. E. L'Alzina, dels sis centres dependents d'aquesta direcció general, en l'actualitat s'apliquen de manera sistemàtica programes destinats de forma específica a reduir conductes antisocials (programes de competència psicosocial, programes per a joves violents) i programes de tractament de la drogoaddicció.

Caldria plantejar-se si les greus necessitats en formació acadèmica dels interns dels centres de justícia juvenil, tots en edat de cursar l'educació secundària obligatòria o educació d'adults, han d'abordar-se per part de mestres d'educació primària o bé requeririen professionals més especialitzats. Tot i mostrar el màxim respecte per l'alta dedicació i l'esforç dels mestres d'educació primària en els centres.

9.3. Capacitat de contenció dels centres semioberts

Les dades que disposem del C.E. l'Esperança (FORCADELL i PÉREZ, 1987) i del C. E. Montilivi (el present estudi) mostren que, malgrat els alts índexs de comportament antisocial dels interns detallats en l'apartat anterior, s'assoleixen nivells percentuals alts de subjectes que romanen en el centre i participen en les activitats de manera gens o poc conflictiva.

Possiblement, aquest percentatge podria augmentar amb una selecció més acurada dels subjectes que han de rebre tractament en aquests centres.

També caldria valorar la conveniència o no d'una reforma legislativa que permetés imposar mesures d'internament en règim tancat a menors i joves que han comés delictes sense violència o intimidació. La legislació actual no ho permet i, en conseqüència, un volum important de joves que necessitarien tractaments intensius, romanen en règim semiobert i poden eludir de forma simple la seva implicació en els programes educatius.

9.4. Sistema motivacional i comportament antinormatiu

Segons les dades del nostre estudi, durant el primer any d'aplicació del sistema motivacional no ha hagut una variació en el comportament antinormatiu dels menors interns del C. E. Montilivi.

Una primera explicació podria ser que aquest sistema motivacional no ha estat efectiu ja que no ha aconseguit una major implicació dels interns en el

seu procés de rehabilitació, reduint, en conseqüència, el comportament antisocial dels interns.

Però disposem d'algunes dades que no són coherents amb aquesta possibilitat.

El mes d'octubre de 2002, quan feia sis mesos que s'havia posat en marxa el sistema motivacional, el psicòleg del centre va passar una enquesta entre els professionals del centre per valorar-ne la seva aplicació (FORCADELL, 2002). El 50% dels professionals van respondre l'enquesta (bàsicament no va atendre la consulta els educadors de nit i de cap de setmana ni l'equip directiu) i d'aquests tots van considerar la bondat de mantenir el sistema motivacional i la necessitat d'incloure algunes modificacions.

A principis de 2004, una estudiant que col·laborava amb l'equip del centre va passar una enquesta a professionals i menors sobre el sistema motivacional (CONTRERAS, 2004).

Del resultat d'aquesta enquesta podem observar, en les taules 37, 38 i 39, que professionals i interns consideren, de forma majoritària, que el sistema motivacional és útil. I segons les respostes dels interns, serveix per motivar-los, ja que s'esforcen per progressar d'etapa.

Taula 37: percentatges de respostes a l'enquesta sobre el sistema motivacional contestades per part dels professionals. Adaptada de Contreras (2004).

		N	% sobre qüestionaris contestats
Qüestionaris contestats		25	62,5 (sobre total plantilla=40)
Coneixement del sistema	SI	23	92
	NO	2	8
Utilitat del sistema	SI	24	96
	NO	1	4

Taula 38: percentatges de professionals que situen en l'enquesta sobre el sistema motivacional els diversos factors que poden regular la conducta dels interns en primer, segon o tercer lloc d'importància. Adaptada de Contreras (2004)

Factors que regulen la conducta dels interns	1er	%	2n	%	3r	%
Sistema Motivacional	5	20	10	40	5	20
Tutories	8	32	8	32	6	24
Relació Professionals	6	24	6	24	8	32
Relació companys	4	16	1	4	4	16
Relació família	2	8	0	0	2	8

Taula 39: percentatges de respostes a l'enquesta sobre el sistema motivacional contestades per part dels interns. Adaptada de Contreras (2004)

		n	% sobre qüestionaris contestats
Qüestionaris contestats		33	100% (sobre total interns = 33)
¿Conoces el sistema de etapas?	SI	33	100
	NO	0	0
¿Sabes que has de hacer para pasar de etapa?	SI	32	97
	NO	1	3
¿Crees que el sistema de etapas sirve para algo?	SI	25	76
	NO	8	24
¿Te esfuerzas por pasar etapas?	SI	31	94
	NO	2	6
¿Tu mantendrias el sistema de etapas?	SI	22	67
	NO	11	33

En conseqüència, d'acord amb d'aquestes enquestes, hem de considerar que els resultats del nostre estudi no reflecteixen aquesta eficàcia.

Una possibilitat és que inicialment, l'efecte del sistema motivacional quedi reflectit en les conductes que directament intenta motivar aquest sistema. Això és, implicació en les activitats, compliment de la normativa (reducció de

faltes lleus), relacions adaptatives amb els altres interns i els professionals, col·laboració i ajut i retorn puntual i en bones condicions de les sortides. Però això no era possible avaluar-ho, ja que no es disposava d'aquestes dades pel grup de subjectes que estaven internats en el període en el qual encara no s'aplicava aquest sistema.

I, en relació al que s'ha dit en el paràgraf anterior, és possible que només a llarg termini aquests canvis afavorissin una reducció en els comportaments antinormatius avaluats en aquest estudi.

A més, segurament, caldria un període d'aprenentatge (re rodatge) per part de professionals i interns per un termini no inferior a un any.

També poden haver afectat als nostres resultats diferents canvis que s'han donat en el funcionament del centre. Per exemple, des de principis del curs 2002 - 2003, dins del període d'avaluació del grup d'intervenció, les sancions disciplinàries s'imposaven en el marc de la Comissió Disciplinària del centre. Aquesta Comissió permetia la participació de direcció, l'equip tècnic i els educadors. Anteriorment, les sancions s'imposaven amb menys formalitat i, sovint, des de la iniciativa de l'equip directiu sense més concurrència professional.

Novament aquestes suposicions evidencien la complexitat d'avaluar els factors que incideixen en els comportaments antinormatius dels interns d'un centre de justícia juvenil.

9.5. Factors individuals i comportaments antinormatius

9.5.1. Gènere i comportaments antinormatius

El fet de que no aparegui una relació consistent entre gènere i comportaments antinormatius durant l'internament és xocant, ja que majoritàriament en la bibliografia apareix una relació molt consistent entre gènere i comportament antinormatiu en general.

També en Forcadell i Pérez (1997) apareix una relació significativa en el sentit de que els nois reincideixen més que les noies durant l'internament.

De fet, aquesta relació significativa és repeteix en el nostre estudi; així com que significativament hi ha un major percentatge de nois amb sancions per haver fet faltes violentes. No obstant, no apareixen relacions significatives en relació a la resta d'indicadors d'aquestes dues variables.

Possiblement, la manca de consistència dels nostres resultats pel que fa la variable gènere sigui degut a la manca de noies. La mostra de noies és molt reduïda.

9.5.2. Edat en el moment d'inici del període d'estudi

També és sorprenent que no aparegui cap relació entre aquesta variable i els comportaments antinormatius quan a Forcadell i Pérez (1997) i a la bibliografia sobre reincidència l'edat s'associa de manera consistent amb el comportament antinormatiu i la reincidència.

Possiblement, és degut al fet que la variable en estudi no és l'edat del menor en el moment de l'ingrés en el centre, sinó l'edat que tenia en el moment d'iniciar-se el període d'estudi en funció del grup al qual pertany.

9.5.3. Origen, ètnia i situació administrativa i comportaments antinormatius

Els estudis sobre reincidència no acostumen a trobar relacions consistents entre ètnia i reincidència. Forcadell i Pérez (1997) tampoc van trobar una associació entre ètnia i comportament antinormatiu durant l'internament. En aquest estudi, el grup alternatiu a l'ètnia caucàsica estava compost bàsicament per gitanos nascuts i residents legals a l'Estat espanyol.

En el nostre estudi, el grup alternatiu a l'ètnia caucàsica està format de forma majoritària per menors magrebins i també gitanos; però amb una forta presència de joves en situació administrativa irregular.

Per tant, possiblement, la relació que hem trobat entre ser estranger i pertànyer a una ètnia diferent de la caucàsica i una major probabilitat de fugir en les sortides amb els professionals, siguin deguts a la relació consistent entre estar en situació administrativa irregular i una major probabilitat de realitzar fugides.

El fet que menors i joves en situació administrativa irregular protagonitzin menys no retorns de les sortides sense acompanyament, es pot explicar pel fet que, en no tenir referents familiars propers coneguts, l'equip educatiu del centre limiti de forma significativa el nombre de permisos de sortida del centre sense acompanyament.

9.5.4. Nivell escolar real i comportaments antinormatius

En les relacions entre aquestes variables apuntem la possibilitat que també influeixin variables com la situació administrativa i el comportament institucional.

Els joves en situació administrativa irregular sovint tenen nivells acadèmics reals molt més baixos, molts d'ells són analfabets. Això podria explicar el

fet sorprenent que els joves amb un nivell escolar més baix siguin també els qui tinguin menor risc de no tornar de les sortides sense acompanyament.

Que aquests joves tinguin major risc de fugides pot explicar-se també per l'associació entre situació administrativa i fugides; però també per l'associació negativa entre nivell intel·lectual i fugides (FORCADELL, 1998; ARDIL, 1999). Aquesta associació entre nivell acadèmic real i fugides també apareixia a l'estudi de Forcadell i Pérez (1997).

9.5.5. Tipus de consum de drogues i comportament antinormatiu

L'absència de relació entre el tipus de consum de drogues i el comportament antinormatiu coincideix amb els resultats de Forcadell i Pérez (1997). En aquest estudi no hem trobat relació entre el fet de tenir o no dependència al consum de tòxics i el comportament contrari a la norma del centre durant l'internament.

Realment costa trobar una explicació per aquests resultats.

9.5.6. Nombre de fets delictius en el moment de l'ingrés, tipus de fets delictius i criteris del trastorn dissociat del DSM-IV i comportament antinormatiu

Les relacions que hem trobat entre aquestes variables i la conducta contrària a la norma ratifica, com demostra l'àmplia bibliografia sobre el tema, que la conducta antisocial passada és una de les variables més bé prediu la conducta antisocial futura.

De fet, en Forcadell i Pérez (1997) la variable que s'associava, d'una manera més consistent, amb les fugides, no retorns i reincidència durant l'internament era el fet de complir els criteris per a ser diagnosticat de Trastorn de conducta del DSM-III-R.

9.5.7. Conclusions i propostes en relació a les associacions entre variables individuals i comportaments antinormatius

Els nostres resultats, bàsicament, mostren dues grans relacions.

D'una banda, la relació entre la situació administrativa irregular i un major risc de fugides durant les sortides amb professionals.

D'una altra banda, la presència d'un patró de comportament antisocial associat a un major risc de cometre faltes disciplinàries i no tornar de les sortides sense acompanyament.

Pel que fa a la primera de les relacions assenyalades, voldríem proposar dues línies de treball:

- Establir processos clars i àgils per legalitzar la residència dels menors i joves estrangers en situació il·legal. Durant la realització del present estudi hem comprovat canvis freqüents dels criteris per satisfer aquesta necessitat. Incertesa que afecta a la relació de confiança necessària que cal establir entre el menor i la institució.
- Està sent freqüent la presència, en els centres de Justícia Juvenil, de persones vinculades a grups d'adults delinqüents que es mouen per diferents països europeus. El treball de rehabilitació d'aquests menors supera les possibilitats dels centres. L'anàlisi d'aquesta realitat i la presa conseqüent de mesures adequades creiem que s'ha de realitzar en un àmbit superior en el sentit de poder permetre una correcta coordinació entre diferents serveis públics i administratius (policials, judicials, penals i de protecció de menors) a nivell de Catalunya, l'Estat i, segurament, països europeus.

La relació apreciada entre la presència d'un patró antisocial i el comportament antinormatiu durant l'internament ens suggereix aquestes dues propostes:

- Tenir en compte la presència dels indicadors que configuren el patró de conducta antisocial (segons criteris del Trastorn dissociat del DSM-

IV, edat d'inici del comportament antisocial, nombre de fets delictius oficials, entre d'altres) alhora de valorar la mesura judicial més adequada per a cada menor o jove. La nostra experiència ens ha mostrat que aquests indicadors no acostumen a aparèixer en els informes d'assessorament a la instància judicial.

- Insistir en la necessitat que els centres educatius implementin de forma habitual programes específics per al tractament de la conducta antisocial. Destaquem els programes destinats a millorar la competència psicosocial dels menors i joves atesos. Aquesta insistència està emparada en el resultat dels diferents estudis realitzats en els centres de Justícia Juvenil de Catalunya que han coincidit en demostrar una associació entre la presència d'aquests programes i la reducció de la conducta antinormatiu durant l'internament (GIL, 1997) i en la reducció sensible de la reincidència després de la mesura d'internament (FORCADELL *et al.*, 2003).

Esperem que els resultats d'aquest estudi siguin d'interès per a millorar la tasca de rehabilitació de menors i joves infractors.

10. Referències bibliogràfiques

ALUJA, A. *Personalidad desinhibida, agresividad y conducta antisocial*. Barcelona: PPU, 1991.

AMÓN, J. *Estadística para psicólogos*. Madrid: Pirámide, 1980.

ASOCIACIÓN PSIQUIÁTRICA AMERICANA. *DSM-IV: Manual Diagnóstico i Estadístico de los Trastornos Mentales (4a ed.)*. Barcelona: Masson, 1995.

ARDIL, A. *Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador de delinqüents joves internats en règim tancat*, 1999 [Tesi doctoral no publicada. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona]

AYLLON, T.; AZRIN, N. *The Token Economy*. New-York: Appleton-Century, 1968.

BACHMAN, J.G.; JOHNSTON, L.D.; O'MALLEY, P.M. "Delinquent behavior linked to educational attainment and post-high school experiences". A: L. OTTEN (ed.). *Colloquium on the correlates crime and the determinants of criminal behavior*. Arlington, VA: The MITRE Corporation, 1978; p.1-42.

BANDURA, A. *Agression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1973.

BARATA, A. *Criminología Crítica y crítica del Derecho Penal*. México: Siglo XXI, 1986.

BARKLEY, R.A.; HASTINGS, J.E.; TOUSEL, R.E. (et al.). "Evaluation of a token system for juvenile delinquents in a residential setting". *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry* (1976); núm.7; p.227-230.

BASSETT, J.E.; BIANCHARD, E.B.; KOSHLAND, E. "Applied behavior analysis in a penal setting. Targeting free world behaviors". *Behavior therapy, theory and practice. Annualreview* (1976); núm.4; p.114-132.

BAUM, C. G. "Trastornos de Conducta". A: OLLENDICK, T.H.; HERSEN, M. (eds.) *Psicopatologia Infantil*. Barcelona: Martinez Roca, 1993; p.203-231.

BENDA, B.B.; CORWYN, R.F.; TOOMBS, N.J. "Recidivism among adolescents serious offenders: Prediction of Entry Into Correctional System for Adults". *Criminal Justice and Behavior* (2001); núm.28; p.588-613.

BURCHARD, J.D.; HARING, P.T. "Behavior modification and juvenile delinquency". A: LEITERNBERG, H. (ed.) *Handbook of Behavior Modification and Behavior Therapy*, 1976; p.405-452.

CERNKOVICH, S.A.; GIORDANO, P.C. "Stability and Change in Antisocial Behavior: the Transition from Adolescence to Early Adulthood". *Criminology* (2001); p.39; p.370-410.

CONTRERAS, A. *Els centres de menors: entre l'educació i el control, 2004*. [Treball acadèmic no publicat: Universitat Oberta de Catalunya]

CULLEN, J.E.; SEDDON, J.W. "The application of a behavioral regime to disturbed young offenders". *Personality and Individual Differences* (1981); núm.2; p.285-292.

DANIEL, C.; JACKSON, J.; WATKINS, J. "Utility of an intensive behavior therapy unit in a maximum security female prison". *Behavior-Therapist* (2003); núm.26; p.211-212.

DAVIDSON, W.S.; ROBINSON, M.J. "Studies of behavior modification and juvenile modification: A community based program for prevention of delinquency". *Corrective and Social Psychiatry* (1975); núm.21; p.1-12.

DUNCAN, R.D.; KENNEDY, W.A.; PATRICK, C.J. "Four-Factor model of recidivism in male juvenile Offenders". *Journal of clinical Child psychology* (1995); núm.24; p.250-257.

ERIKSON, R.V.; ROBERTS, A.H. "A comparison of two groups of institutionalized delinquents on Porteus Maze Test". *Journal of Consulting Psychology*, (1966); núm.30; p.567.

ERIKSON, R.V.; ROBERTS, A.H. Some ego functions associated with delay of gratification in male delinquents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* (1971); núm.36.

ESCOFET, J.; PÉREZ, A. *Anàlisi de la integració social dels menors desinternats del Centre Oriol Badia*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1994.

EYSENCK, H.J.; EYSENCK, M.W. *Personality and individual differences*. New York: Plenum Press, 1985.

EYSENCK H. J.; GUDJONSSON, G. H. *The causes and cures of criminality*. New York: Plenum Press, 1989.

FO, W.S.O.; O'DONNELL, C.R. "The Buddy System: relationship and contingency conditions in a community intervention program for youth with nonprofessionals as a behavior change agents". *Journal of Consulting and Clinical Psychology* (1974); núm.42; p.163-169.

FORCADELL, A.J. *Variables individuals i conducta adaptativa en les intervencions educatives amb joves antisocials*.1998. [Tesi doctoral no publicada. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona]

FORCADELL , A. J. *El sistema motivacional del Centre Educatiu Montilivi*. 2002.[a].[Document intern]

FORCADELL, A.J. "Sistema motivacional, augment de l'edat i augment de la durada de les mesures", 2002 [b]. [comunicació a: *Congrés de Justícia Juvenil : nous reptes, noves propostes*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada]

FORCADELL, A.J. *Avaluació del sistema motivacional del Centre Educatiu Montilivi*, 2002 [c]. [Document intern]

FORCADELL, A.J.; PÉREZ, J. *Variables individuals rellevants per a la intervenció educativa amb joves antisocials*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1997.

FORCADELL, A.J.; PÉREZ, J.; CAMPS, C. (et al.) *Avaluació de la reincidència dels menors desinternats del Centre Educatiu l'Alzina*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2003.

FUNES, J.; LUQUE, E.; RUIZ, A. *Reincidència en la justícia de menors*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1996.

GARRIDO, V.; STANGELAND, P.; REDONDO, S. *Principios de Criminología*. Valencia: Tirant lo Blanch, 1999.

GENDREAU; LITTLE; GOGGIN (1996) "A Meta-analysis of the Predictors of Adult Offender Recidivism: What works!" *Criminology* (1996); núm.34; p.575- 607.

GIL, A. (1997) "Aplicació d'un programa de competència psicosocial al Centre Educatiu l'Alzina". *Justiforum* (1997); núm.8.

GLASS, G.V.; STANLEY, J.C. *Métodos estadísticos aplicados a las ciencias sociales*. Madrid: Prentice-Hall, 1980.

GLOVER, A.J.J.; NICHOLSON, D.E.; HEMMATI, T. (et al.). "A Comparison of Predictors of General and Violent Recidivism among High-risk Federal Offenders". *Criminal Justice and Behavior* (2002); núm.29; p.235-249.

GRAY, J.A. "Brain systems that mediate both emotion and cognition". *Cognition and Emotion* (1990); núm.4; p.269-288.

GLUECK, S., GLUECK, E.T. *Unravelling juvenile delinquency*. Cambridge, M.A.: Harverd University Press, 1950.

HART, S.D.; KROPP, P.R. ; HARE, R.D. "Psychopathy and conditional release from prison". *Journal of Consulting and clinical Psychology* (1988); núm.56; p.227-232.

KAZDIN, A.E. *Tratamiento de la conducta antisocial en la infancia y la adolescencia*. Barcelona: Martínez Roca, 1988.

KAZDIN, A.E.; BUELA-CASAL, G. *Conducta antisocial: evaluación, tratamiento y prevención en la infancia y adolescencia*. Madrid: Pirámide, 1999.

LUQUE, E.; FERRER, M.; CAPDEVILA, M. *La reincidència penitenciària a Catalunya*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2004.

MACKENZIE, D.L.; SHAW, J.W.; SOURYAL, C. "Characteristics associated with succesful adjustment to supervision. A comparison of parolees probationers, shock participants and shock dropouts". *Criminal Justice and Behavior* (1992); núm.19; p.437-454.

MARTIN, D.N.; CLARKE, R.V.G. "The personality of approved school boy absconders". *British Journal of Criminology* (1969); núm.9; p.366-376.

MARTINSON, R. "What works? - questions and answers about prison reform". *Public Interest* (1974); núm.10; p.22-54.

MILAN, M.A.; MCKEE, J.M. "Cellblock token economy reinforcement procedures in a maximum security correctional institution for adult male felons". *Journal of Applied Behavior Analysis* (1976); núm.9; p.253-275.

MILAN, M.A.; WOOD, L.F.; MCKEE J.M. "Motivation academic achievement in a cellblock token economy". *Offender Rehabilitation* (1979); núm.3; p.349-361.

MINOR, K.I.; HARTMANN, D.J.; TERRY, S. "Predictors of Juvenile Court Actions and Recidivism". *Crime & Delinquency* (1997); núm.43(3); p.328-344.

MIRANDA, S. *Intel·ligència i personalitat en el procés rehabilitador de delinqüents adults*, 1998. [Tesi doctoral no publicada. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona]

MOLTÓ, J., CARMONA, E., POY, R., (et al.) "Psychopathy Checklist-Revised in Spanish prison populations: some data on reliability and validity". A: D. COOKE; A.E. FORTH; J. NEWMAN (et al.). *International Perspectives on Psychopathy*. Leicester: British Psychological Society, 1996; p.109-114.

NUÑEZ, P.; GIL, C.; GARRIDO, V. "Las variables de personalidad de Eysenck y su relación con otras variables criminológicas". *Delincuencia/Delinquency* (1990); núm.2; p.293-309.

OGLOFF, J.; WONG, S.; GREENWOOD, A. "Treating criminal psychopaths in a therapeutic community program". *Behavioral Sciences and the Law* (1990); núm.8; p.81-90.

PAVARINI, M. "La cárcel en Italia, entre voluntad de descarceración y necesidades disciplinarias". *Poder y Control* (1987); núm.3; p.12-28.

PÈREZ, J.; ORTET, G. *Variables individuals rellevants per a la intervenció penitenciària: variables cognitives i de personalitat en dos programes de rehabilitació*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1993.

PUTNINS, A.L. "The Eysenck Personality Questionnaires and Delinquency Prediction". *Personality and Individual Differences* (1982); núm.3; p.339-340.

REDONDO, S. "Una aplicación de la economía de fichas en la prisión de Madrid". *Revista Española de Terapia del Comportamiento* (1983); núm.1; p.24-36.

REDONDO, S.; FUNES, J.; LUQUE, E. *Justícia Penal i Reincidència*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1993.

REDONDO, S.; GARRIDO, V.; SÁNCHEZ-MECA, J. "What Works in correctional rehabilitation in Europe?" A: REDONDO, S.; GARRIDO, V.; PÉREZ, J. (*et al.*). *Advances in Psychology and Law*. Berlin i New York : Walter de Gruyter, 1997.

REDONDO, S.; ROCA, M.; PÉREZ, E. (*et al.*). "Diseño ambiental de una prisión de jóvenes. Cinco años de evaluación". *Delincuencia/Delinquency* (1990); núm.2; p.331-357.

RIOBO, M. *Medida de la necesidad de estimulación en una población penitenciaria*. 1985. [Tesis de licenciatura no publicada. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela]

ROBERTS, A.H.; ERIKSON, R.V. "Delay of gratification, Porteus Maze test performance and behavior adjustment in a delinquent group". *Journal of Abnormal Psychology* (1968); núm.73; p.449-453.

RUTTER, M.; GILLER, H. *Delincuencia juvenil*. Barcelona: Martínez Roca, 1988.

ROBINS, L.N. *Deviant children grown up*. Baltimore: Williams & Wilkins, 1966.

SANCHEZ-MECA, J.; MARTÍN, F.; REDONDO, S. *Reincidència: avaluació internacional*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 1996.

SANOCKI, W. "The use of Eysenck's inventory for testing young prisoners". *Przegląd Penitencjarny* (1969); núm.7; p.53-68.

SAUNDERS, J.T.; REPUCCI, N.D.; SARATA, P.V. "An examination of impulsivity as a trait characterizing delinquent youth". *American Journal of Orthopsychiatry* (1973); núm.43; p.789-795.

SEEGERT, C. "Token economies and incentive programs: Behavioral improvement in mental health inmates housed in state prisons". *Behavior-Therapist* (2003); núm.26; p.210-211.

SEIDMAN, E.; RAPPAPORT, J.; DAVIDSON, W.S. "Adolescents in a legal jeopardy: initial success and replication of an alternative to the criminal justice system". A: ROSS, R.R. i GENDREAU, P. (eds.) *Effective Correctional treatment*. Toronto : Butterworths, 1980; p.101-123.

SERIN, R.C.; PETERS, R.D.; BARBAREEH, H. "Predictors of psychopathy and release outcome in a criminal population". *Psychological Assessment* (1990); núm.2; p.419-422.

SHOHAM, S.G., ASKENASY, J.J.M., RAHAV, G. (et al.) "Personality correlates of violent prisoners". *Personality and Individual Differences* (1989); núm.10; p. 137-145.

SIPLE, R.; JENSEN, E.L.; EVERETT, R.S. "Adolescent Sexual Offenders Grown Up: Recidivism in Young Adulthood". *Criminal Justice and Behavior* (1998); núm.25(1); p.109-124.

SKINNER, B. F. "Two types of conditioned reflex and a pseudo type". *Journal of Genetic Psychology* (1935); núm.12; p.66-77.

SKINNER, B. F. "Two types of conditioned reflex: a reply to Konorski and Miller". *Journal of Genetic Psychology* (1937); núm.16; p.272-279.

SKINNER, B. F. *The behaviour of organisms*. New York: Appelton, 1938.

WADSWORTH, M. *Roots of delinquency: infancy, adolescence and crime*. New York: Barnes & Noble, 1979.

WINNER, L.; LANZA-KADUCE; L; BISHOP, D.M. (*et al.*). "The Transfer of Juveniles to Criminal Court: Reexamining Recidivism Over the Long Term". *Crime & Delinquency* (1997); núm.43(4); p.548-563.

ZEGANS, L.; ZEGANS, S. "Relevance of extraversion and neuroticism scales of the Junior EPI to adolescent boys". *British Journal of Medical Psychology* (1977); núm.50; p.329-340.

ZUCKERMAN, M. *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

11. Relació de taules

Taula 1: Estudis sobre la relació entre variables individuals i la conducta durant el tractament	18
Taula 2: factors individuals associats a la reincidència	22
Taula 3: Equivalències entre etapes i règim.....	27
Taula 4: Etapes del règim semiobert.....	30
Taula 5: Etapes del règim tancat.....	32
Taula 6: Mitjanes de les conductes antinormatives - grups (a partir dels dies reals d'estada).....	45
Taula 7: Mitjanes de les conductes antinormatives - grups (a partir dels dies que s'han sortit).....	46
Taula 8: estadístics descriptius de les variables de l'estudi.	53
Taula 9: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives del grup control i del grup intervenció. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística..	55
Taula 10: Valors χ^2 del subjectes antinormatius (%) i grup en relació amb les conductes antinormatives.	56
Taula 11: mitjanes i desviacions tipus dies d'estada i dels dies que han sortit del grup control i del grup intervenció. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.	56
Taula 12: mitjanes i desviacions tipus de les diferents variables individuals quantitatives del grup control i del grup intervenció. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.	57
Taula 13: percentatges de subjectes amb un valor determinat en les diferents variables individuals dicotòmiques en el grup control i en el grup intervenció. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	57
Taula 14: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del gènere. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística..	58
Taula 15: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del gènere. També es presenten els valors χ^2 amb la seva corresponent significació estadística.	59
Taula 16: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir de l'edat a l'inici del període d'estudi. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.....	60
Taula 17: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir de l'edat d'inici en	

el període d'estudi. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	61
Taula 18: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del lloc d'origen. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística..	62
Taula 19: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del lloc d'origen. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	62
Taula 20: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir de l'ètnia. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.	63
Taula 21: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir de l'ètnia. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.	64
Taula 22: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives del grup de subjectes en situació administrativa irregular i del grup de subjectes en situació administrativa regular. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística..	65
Taula 23: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives del grup de subjectes en situació administrativa irregular i del grup de subjectes en situació administrativa regular. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	66
Taula 24: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nivell acadèmic real. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.	67
Taula 25: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nivell acadèmic real. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	67
Taula 26: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir de l'edat del primer delictes oficial. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.....	68
Taula 27: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir de l'edat del primer fet delictiu. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	69
Taula 28: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nombre de fets delictius al moment de l'ingrés. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.....	70

Taula 29: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del nombre de fets al moment de l'ingrés. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	71
Taula 30: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir dels tipus de fets delictius. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.	72
Taula 31: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del tipus de fets delictius. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	73
Taula 32: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.	74
Taula 33: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del nombre de criteris del Trastorn dissociat del DSM-IV. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.	74
Taula 34: mitjanes i desviacions tipus de les diferents conductes antinormatives dels grups creats a partir del tipus de consum de drogues. També es presenten els valors t amb la seva corresponent significació estadística.....	75
Taula 35: percentatges de subjectes antinormatius segons les diferents conductes antinormatives en el grups creats a partir del tipus de consum de drogues. També es presenten els valors Chi^2 amb la seva corresponent significació estadística.....	76
Taula 36: resum de les associacions significatives	78
Taula 37: percentatges de respostes a l'enquesta sobre el sistema motivacional contestades per part dels professionals. Adaptada de Contreras (2004).	86
Taula 38: percentatges de professionals que situen en l'enquesta sobre el sistema motivacional els diversos factors que poden regular la conducta dels interns en primer, segon o tercer lloc d'importància. Adaptada de Contreras (2004)	87
Taula 39: percentatges de respostes a l'enquesta sobre el sistema motivacional contestades per part dels interns. Adaptada de Contreras (2004).....	87